

STEFAN
ZWEIG

C
A
S
A

N
O
V
A

Stefan Zweig
CASANOVA

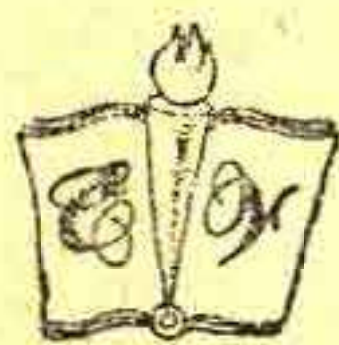
STEFAN ZWEIFEL
CASA

Traducere de: SANDA S.
Coperta: CÎRȚU LUCIA

ISBN: 973-95390-2-5

STEFAN ZWEIG

CASANOVA

EDITURA VARLAAM
CRAIOVA, 1992

CASANOVA

El (Casanova) îmi spune că este un om liber, cetățean al lumii.

(Scrisoarea lui Muralt către Albrecht von Haller, din 21 iunie 1760)

Casanova apare ca un caz special, ca o „reușită“ unică în literatura universală, fie și numai pentru faptul că acest șarlatan faimos a intrat în Panteonul spiritului creator într-un mod tot atât de nedreptățit ca Pilat din Pont în Crez. Într-adevăr, noblețea sa poetică e tot atât de lipsită de acoperire ca acest titlu de cavaler de Seingalt, pe care-l făurise cu nerușinare amestecînd literele alfabetului: cele cîteva versuri ale sale, improvizate în grabă în cinstea vreunei cucoane, între masa de joc și patul de dragoste, miros a parfum prost și a retorică academică; pentru a citi pînă la capăt *Isameronul*, acest monstru de roman utopic, ți-ar trebui răbdarea unui mieluşel îmbrăcat în piele de bou și, cînd bunul nostru Giacomo se apucă de filosofie, ca să poți să-ți înăbuși căscatul, ar trebui să te ții de fălci.

Da, el, Casanova, nu face parte nici din noblețea literelor și nici din cea a sîngelui, reținută de anuarele Gotha. Și aici, el apare ca un parazit, ca un intrus fără drepturi și fără titlu. Dar, cu aceeași îndrăzneală de care face dovadă în întreaga lui viață, umbra lui rătăcitoare s-a strecurat printre nemuritori. El, fiul unui nenorocit de actor de comedie, popă răspopit, soldat dezertor, măsluitor de cărți și „mare escroc“ (cum îl numește locotenentul de poliție din Paris în semnalmentele pe care le transmite) ajunge să intre în societatea împăraților și regiilor și să moară, în sfîrșit, pe brațele prințului din Ligne,

ultimul gentilom al vremii sale; și nu era totuși decît un belfer oarecare, *unus ex multis*, un pic de cenușă sub vîntul învîrtejat al epocii sale.

Și totuși, ciudat lucru, nu el, ci toți compatrioții săi celebri, sublimi poeți ai Arcadiei, „divinul“ metastaziei, nobilul Parini și toți ceilalți au rămas îngropați în rafturi, ca hrană pentru șoarecii de bibliotecă, în timp ce numele său, pronunțat cu un zîmbet respectuos, mai flutură și azi pe toate buzele. Și, după cît s-ar părea că se întîmplă pe lume, *Iliada* lui erotică va mai dura și va continua să găsească cititori înflăcărați în timp ce, de multă vreme deja, *Ierusalimul eliberat* și *Pastor fido* au devenit venerabile antichități istorice pe care nimeni nu le mai citește și se prăfuiesc prin biblioteci. Printr-o lovitură îndrăzneată, acest oraș al cacialmalelor i-a ras pe toți poeții Italiei de la Dante la Boccacio.

Și, lucru și mai amețitor, ca să obțină acest mare cîștig, Casanova, n-a pus nici o miză: pur și simplu el a păcălit nemurirea fără a-i plăti prețul care i se cuvine. Niciodată acest jucător de jocuri de noroc nu simte responsabilitatea profundă a adevăratului creator de artă, și nu cunoaște acea trudă epuizantă pe care o duce, obscur, creatorul, departe de societate, cît e ziua de lungă, în afara lumii calde a senzualității, în ocnele adînci ale muncii. El nu cunoaște bucuria plină de temeri a plasmuirii și nici dorința împlinirii care este viața ei tragică și care se aseamănă cu o veșnică însetare; el habar nu are ce e aceea cerință imperioasă, mută și niciodată satisfăcut pe care o impun formele ce tind spre o plasticitate absolută și ideile care-și vor o puritate absolută. El habar nu are de nopțile petrecute șlefuit cu cuvintele printr-o muncă tăcută de rob pînă cînd strălucește sensul pur, asemenea unui curcubeu ieșit din lentila cuvîntului, el habar n-are de truda poetului, multiplă și totuși nevăzută, care rămîne neînțeleasă și adesea nu e apreciată decît peste cîteva generații; el nu are habar de renunțare la căldura și deschiderea vieții.

Dumnezeu știe cum, dar el, Casanova, și-a făcut întotdeauna viața ușoară; n-a renunțat la nici o bucurie, la nici o desfătare, la nici o oră de somn, la nici o clipă de plăcere, spre a o sacrifica Nemuririi, această aspră

zeiță: toată viața, el nu s-a străduit odată măcar să obțină glorie și totuși aceasta se revarsă bogat asupra fericitului muritor ce este. Cît timp mai are un ban în buzunar și o pîlpîire de lumină în lampa dragostei, cît timp realitatea îi mai întinde vreun oscior de ros, vreo jucărioară, el, mondenul, nu se gîndește să intre în contact cu acest spirit fantomă cu ochi aspri care este arta și nici să-și murdărească degetele cu cerneală. Numai cînd toți l-au izgonit, cînd femeile își bat joc de el, cînd e singur, sărac lipit, neputincios, o umbră a ceea ce a fost, se îndură el, bătrîn sleit și morocănos, să se apuce de muncă, spre a mai regăsi odată imaginea vieții lui trecute; și numai plictisul, lipsa de distracții, nernulțumirea care-l roade precum rîia pe cîine, îl face să se apuce să-și scrie viața; în acel moment, sexagenarul Casaneus-Casanova e un om terminat.

Și-și povestește viața, asta-i toată opera lui literară, dar la drept vorbind, o viață. Cinci romane, douăzeci de comedii, o mulțime de nuvele și de episoade, un sac de anecdote și de întîmplări din cele mai apetisante, trecute ca strugurii copți prin zdrobitorul unei singure existențe vii și nestăvilite, este aici o viață care, prin ea însăși, apare ca avînd plenitudinea și formele unei opere de artă perfecte, fără ajutorul ordonator al artistului sau al inventatorului. Și așa aflăm, convingător, secretul, inițial tulburător, al gloriei lui Casanova, căci geniul său nu constă în felul cum își scrie și povestește viața, ci în felul cum și-a trăit-o. Însăși existența sa este atelierul de lucru, materia primă și forma folosită de acest artist monden și el s-a consacrat numai acestei opere de artă, făcută din realitate și din infinalitate. A pus în viață acea înflăcărare pe care scriitorii o au cînd, în general, creează versuri sau proză, hotărît fiind de a da cea mai înaltă expresie dramatică fiecărei clipe, fiecărei posibilități încă nerealizate. El a trăit pe pielea lui ceea ce altul e obligat să inventeze. El a făcut cu trupul său. cald și voluptuos ceea ce altul ar fi plăsmuit doar; iată de ce pana și imaginația nu mai trebuie să împodobească realitatea; e de ajuns să se oprească o clipă asupra unei existente a cărei formă este prin ea însăși dramatică. Nici un scriitor din vremea lui (și nici

altul după el, dacă nu cumva Balzac) nu a inventat atâtea situații și variații cîte a trăit Casanova, și nu pare a fi existat, într-un secol, vreo viață reală care să se fi învolburat atît de îndrăzneț ca cea a acestuia.

Să încercăm să comparăm biografia lui, din punctul de vedere al faptelor trăite (și din cel al substanței lor spirituale sau al profunzimii cunoașterii) cu cea, de pildă, a lui Goethe, a lui Jean-Jacques Rousseau sau cu a altor contemporani. Cît de rectiliniu canalizate, cît de sărace în evenimente, cît de înguste în spațiu, cît de provinciale în sfera lor socială ne par existențele acestora din urmă, care toate aveau un scop și erau dominate de o voință creatoare, față de cariera, năvalnică și elementară precum un fluviu, a acestui aventurier care schimbă țările, orașele, stările sociale, mediile și femeile ca și cum ar fi cămăși, care se simte peste tot ca la el acasă, deși întîmpinat mereu de alte surprize! Toți nu sînt decît diletanți ai plăcerilor, așa cum el nu e decît un diletant în ale literaturii. Într-adevăr, așa se întîmplă cu eterna tragedie a intelectualului: el este făcut pentru a cunoaște întreaga amploare și voluptate a existenței și tinde la această realizare, dar rămîne, oricum, legat de sarcina sa, sclav al muncii sale, aservit unor datorii pe care și le-a impus singur, rămîne un captiv al ordinii și al pămîntului.

Orice om de artă adevărat trăiește mai mult de jumătate din existența lui în singurătate și într-o luptă cu creația sa; nu imediat, ci prin oglinda ei, îi este permis să guste din multiplele fețe dorite ale ființării. Numai cel care trăiește de dragul de a trăi, numai cel care nu creează, ci doar se mulțumește cu desfătarea poate fi liber și risipitor. Cel care-și propune o ținută în viață trece pe lîngă adevărata trăire: un artist nu descrie de cele mai multe ori decît ceea ce a neglijat să trăiască.

Cît despre cei care se bucură fără frîu, care sînt opușii oamenilor de artă, lor le lipsește aproape totdeauna puterea de a elabora multiplele evenimente ale vieții lor. Ei se cufundă în clipă și astfel această clipă e pierdută pentru toți, pe cînd artistul știe să eternizeze orice nimic. Astfel, țintele se depărtează, în loc să se completeze rodnic: unora le lipsește vinul, altora poti-

rul. Paradoxul e fără soluție: oamenii de acțiune și de plăceri ar avea de povestit mult mai multe lucruri trăite decît toți poeții, dar nu sînt în stare să o facă. Dimpotrivă, creatorii sînt obligați să învețe pentru că ei au rareori destulă experiență trăită pentru a face din ea obiectul unei povești. Rareori poeții au o biografie interesantă, după cum rareori cei care au o biografie într-adevăr captivantă o pot povesti.

Or, iată că se produce „reușita“ magnifică și aproape unică, în cazul Casanova: în sfîrșit, odată, un om al plăcerilor și pasiunilor, care a stors totul din fiecare clipă și căruia în plus, destinul i-a rezervat fantastice aventuri, avînd o memorie diavolească și un caracter lipsit de orice scrupul, își povestește viața extraordinară, și o povestește fără perdea, fără dulcegării poetice, fără ornamente filosofice, așa obiectiv, așa cum a fost: pasionată, periculoasă, cu perioade de decădere, cu excese, amuzantă, vulgară, obraznică, nerușinată, plină de pun-gășii dar și de resort și de neprevăzut; și pe deasupra, el o povestește nu din ambiție literară sau din lăudăroșenie, din remușcare sau dintr-o furie de a se spovedi care atinge exhibiționismul, ci așa, cu veselie și nepăsare, ca un bătrîn sfătos care, la crîsmă, cu pipa în gură, își încîntă auditoriul cu cîteva întîmplări deșuchiate sau chiar nerușinate.

În opera lui nu vorbește un fantezist sau un inventator harnic ci stăpînul tuturor poezilor, viața însăși cu inegalabila sa bogăție de inspirație, cu nemaipomenita ei fîlfîire de aripi; iar lui, lui Casanova, nu-i mai rămîne decît să îndeplinească una din cele mai modeste condiții cerute unui artist: să facă credibil ceea ce nici cu mintea nu gîndești. Și pentru asta, are destulă măiestrie și destulă forță, cu toată franceza lui barocă.¹

¹ Nu-mi plac notele și cu atît mai puțin polemicile. Dar cîntea mă obligă aici să subliniez că pînă și azi textul de bază, deci textul original al memoriilor ne lipsește, pentru a putea aprecia definitiv valoarea artistică a prozei lui Casanova. Noi nu cunoaștem, din păcate, decît o versiune arbitrară și fără garanție pe care proprietarii manuscrisului original — editura *F. A. Brockhaus*, au alcătuit-o cu ajutorul unui profesor de franceză, acum o sută de ani. Nimic n-ar fi mai firesc decît să se

Dar acest bătrîn ursuz, tremurînd și chinuit de gută, trăindu-și zilele în sinecura de la Dux, nici măcar n-a visat că într-o zi filosofii și istoricii cu tîmple cărunte, se vor apleca, încercînd să le prindă înțelesurile, asupra amintirilor sale, ca fiind cel mai prețios palimpsist al secolului al XVIII-lea. Apoi, oricît de îngăduitor s-ar fi privit în oglindă bunul nostru Giacomo, ar fi crezut într-o glumă proastă a blestematului său dușman, Domnul intendent Feltkirchner, dacă s-ar fi spus, cu o sută douăzeci de ani după moartea lui, că s-a înființat o „Societate Casanoviană“, chiar în dragul său oraș Paris, de unde fusese izgonit, scopul acesteia fiind numai să verifice fiecare petec de hîrtie mîzgălit de mîna lui, să caute fiecare dată și să regăsească numele șterse cu grijă ale doamnelor atît de agreabil compromise de el. Să considerăm deci, ca o fericire faptul că acest vanitos n-a avut presentimentul gloriei sale și că, în consecință, nu s-a preocupat de etos, patos și psihologie, căci numai cel care nu tinde la nimic atinge acea sinceritate nepăsătoare care, în consecință are caracterul lucrurilor elementare. Cu nonșalanță, ca întotdeauna, la Dux, bătrînul jucător, s-a apropiat de masa de lucru — ultima masă de lucru din viața sa — și, ca o ultimă lovitură, și-a aruncat memoriile în obrazul soartei, apoi s-a sculat chemat într-altă lume, prea devreme pentru a vedea efectul produs. Și, minune, acesta a fost dangănul suprem care s-a auzit pînă în nemurire: el s-a cocoțat acolo fără a mai putea fi izgonit. Și iată-l pe el, exbi-

poată, în sfîrșit, arunca o privire asupra textului adevărat al lui Casanova, măcar de către cercetători. Bineînțeles, erudiți din toate țările, membri ai unor academii diverse, au insistat pentru a căpăta această autorizație. Dar nici zeii n-ar putea să-i înduplece pe cei de la *Brockhaus*: manuscrisul, prin capriciul și încăpățînarea posesorilor lui, a rămas invizibil, închis în casa de fier a firmei; asistăm astăzi astfel la cazul unic cînd o operă dintre cele mai interesante ale literaturii universale nu poate fi citită și apreciată decît în forma unei transpuneri neprelucrate, greoaie, din cauza arbitrariului unei singure voințe. Editura *Brockhaus* nici măcar nu a dat pînă acum publicului vreo explicație plauzibilă pentru a-și justifica încăpățînarea dușmănoasă față de artă.

S. Z.

bliotecarul de la Dux, plasat lângă Dl. de Voltaire, adversarul său și lângă mulți alți poeți; și va trebui încă să mai citească vrafuri de cărți, căci un secol de la moartea lui încă nu am aflat totul despre viața lui: materialul acesta nepuizabil tentează mereu pe poeții noștri să-i evoce din nou chipul.

Da, a câștigat din plin bătrînul „*commediante în fortuna*“, acest actor care și-a construit destinul, și degeaba am protesta cu pathos.

Îl putem disprețui, desigur, pe veneratul nostru amic, pentru lipsa sa de morală, pentru neseriozitatea lui în materie; îl putem contrazice ca istoric sau să-l dezavurăm ca artist. Dar ceva oricum nu putem face: nu-l putem omorî a doua oară căci, orice au făcut toți poeții și gânditorii, universul n-a mai inventat, după el, nici o operă mai românească decît viața lui și nici o figură mai fantastică și mai vie decît a sa.

PORTRET DE TINEREȚE

„Știi că ești un om foarte frumos?”

(Cuvinte pe care Marele Frédéric, oprindu-se deodată spre a-l privi, i le-a spus lui Casanova în 1764, în parcul de la Sans-Souci)

La teatru, într-un mic oraș de reședință, cîntăreața își încheie cu brio aria; aplauzele izbucnesc ca un ropot de grindină; apoi, în timpul recitalurilor care se scurg unul cîte unul, atenția scade; belferii fac vizite în logii; doamnele se joacă cu lornielele, mănîncă cu lingurițe de argint pelteaua lucitoare sau șerbetul portocaliu; și în timpul acesta, degeaba se străduie Arlechinul să se prăstească în jurul unei Colombine în plină mișcare.

Deodată, privirile se întorc cu curiozitate spre un străin care, totodată distins și îndrăzneț, intră cu întîrziere în zona fotoliilor de orchestră. Nimeni nu-l cunoaște. Talia sa herculeană e pusă în evidență de veșmintele-i bogate; o haină de catifea bătută, de culoare cenușie, se mlădiează deasupra unei jiletcii de brocard, elegant brodată, într-o revărsare de dantele fine; galoanele de aur împodobesc de la agrafele jaboului de Bruxelles pînă la ciorapii de mătase, liniile mai închise ale costumului de gală. Mîna ține, neglijent, o pălărie de gală cu pene albe; un parfum discret de apă de trandafiri sau de pomadă de ultimă modă se simte în jurul lui, pe cînd se întinde leneș de mînerul primului rînd de fotolii, cu mîna plină de inele ținînd falnic o sabie de oțel englezesc, împodobită cu pietre prețioase. Ca și cum nu și-ar da seama că a atras atenția generală, își pune lornionul de aur spre a examina lojele cu o indiferență afectată.

În acest timp, în fotolii și în stal-uri își face loc cu-

rizitatea întregului orășel: o fi un prinț sau un călător putred de bogat? Capetele se apropie, un murmur plin de respect face aluzie la decorația înconjurată de diamante care, susținută de o panglică roșu aprins, îi dansează pe piept (i-a pus atâtea pietre strălucitoare în jur încît nimeni nu mai recunoaște bietul ordin papal al Pintelui, un ordin de două parale). Cîntăreții, pe scenă, simt deîndată că nu mai sînt priviți; recitalurile lor devin mai neglijente căci, în spatele violonistului, dansatoarele ieșite din culise stau la pîndă întrebîndu-se dacă nu cumva ne găsim în fața unui duce plin de ducați care le cade plească pentru o noapte.

Dar înainte ca sutele de spectatori care se găsesc în sală să fi putut elucida misterul acestui străin, enigma originii sale, doamnele din logii au remarcat, aproape cu tulburare, un alt element: cît e de frumos acest om! Cît de frumos și de viril! Cu o statură înaltă, umeri lați, mîini puternice, musculoase și cu unghii lunguiețe, fără nici un element feminin în corpul său vînjos, cu o bărbăție de fier, el stă în picioare, cu grumazul puțin aplecat precum taurul gata de asalt. Văzută din profil, fața îi pare asemenea unei medalii romane, într-atît se reliefează fiecare trăsătură cu o puritate metalică pe arama acestui cap întunecat. Cu o mișcare elegantă, el își ridică fruntea, pe care i-ar putea-o invidia orice poet și care astfel se degajează dintr-un păr șaten ușor ondulat; nasul se profilează ca un cioc insolent și îndrăzneț, asemenea și bărbia puternică și sub ea, un măr al lui Adam proeminent cît două (ceea ce, după femei, este cea mai sigură dovadă a unei deosebite bărbății); fără de tăgadă, fiecare linie a feței exprimă impetuositatea, îndrăzneala, hotărîrea... Numai buza, foarte roșie și senzuală, se curbează, moale și umedă și lasă să se vadă, precum carnea unei rodii, sîmburii albi ai dinților. Încet, frumosul bărbat își întoarce profitul în lungul amfiteatrului; sub pleoapele frumoase, cu gene lungi și cu o curbura perfectă, scot flăcări doi ochi negri cu o privire plină de nerăbdare, adevărată privire de vînător în căutare de pradă, gata să se arunce deodată, ca un vultur, asupra victimei. Dar pentru moment încă scînteiază, nu s-a aprins cu adevărat; e doar un fel de

foc cu eclipse, care alunecă din loje în loje și care, fără a se sinchisi de bărbați, cercetează ca și cum ar fi o marfă, căldura, goliciunea și albeața expuse în aceste cuiburi de umbră unde se ascund femeile. El le privește insistent, una după alta, ca un cunoscător care alege, știindu-se totodată cercetat de ele. Atunci, buza lui senzuală se relaxează un pic, apare o umbră de surîs pe gura sa cărnoasă de meridional, lăsînd pentru prima oară să apară în toată strălucirea ei dantura de un alb de zăpadă.

Pentru moment, acest surîs nu se adresează niciunei femei în mod special; se adresează la toate, la entitatea „femeie“ care se ascunde aici, caldă și goală, sub rochii. Dar de acum, cînd într-o lojă, a descoperit-o pe una pe care o cunoaște; de îndată privirea i se ațintește, deodată o străfulgerare catifelată și totodată ascuțită îi cuprinde ochiul care, cu o clipă înainte, pune parcă doar o întrebare îndrăzneată; mîna stîngă părăsește spada, cea dreaptă apucă ampla pălărie cu pene și astfel înaintează, avînd pe buze salutul obișnuit cînd întîlnești pe cineva. Grațios, el își înclină grumazul musculos pentru a săruta mîna care i se întinde și vorbește doamnei cu cel mai mare respect; dar poți observa, după felul în care, deși flatată, ea s-a tras și după tulburarea sa, cu ce drăgăstoasă unduire pătrunde în ea farmecul acestei voci, căci se apleacă pe spate stînjenită și îl prezintă celor din jur: „Cavalerul de Seingalt“. Plecăciuni, ceremoniale, politețuri, se oferă vizitatorului un loc în lojă, dar el îl refuză modest și abia după acest schimb de amabilități începe, într-adevăr, conversația. Puțin cîte puțin, Casanova ridică vocea și vorbele sale trec mai departe de cercul unde se găsește. Precum actorii, își cîntă suav vocalele finale și face să răsunе ritmic consoanele și, tot mai vădit, vorbește cu o voce puternică și ostentativă, adresîndu-se mai departe decît loja, căci vrea ca vecinii care s-au înclinat, să-l audă vorbind elegant și ușor în franceză și italiană, el știind să-l citeze pe Horațiu la momentul oportun. Ca din întîmplare, și-a pus mîna plină cu inele pe marginea lojei, spre a i se putea vedea din depărtare scumpele manșete de dantelă și mai ales gigantul solitar care-i strălucește pe deget. Acum

oferă domnilor, dintr-o tabacheră încrustată cu diamante, tutun de prizat de proveniență mexicană. „Prietenul meu, ministrul Spaniei, mi l-a trimis ieri printr-un curier“ (și asta se aude pînă în fundul lojii vecine); și cînd unul din cavaleri admiră politicos miniatura care împodobește tabachera, el spune nonșalant, dar totuși destul de tare, ca să fie auzit în întreaga sală: „e un cadou de la prietenul și frățiorul meu senior, Electorul de Colonia“.

Pare că vorbește fără un scop anume, dar, în plină sporovăială, el aruncă tot timpul în stînga și în dreapta o privire rapidă și prădalnică, spre a-și da seama de efectul produs. Da, toată lumea se ocupă de el; simte curiozitatea femeilor cum se agață de el; observă că e remarcat, admirat, onorat și asta-l face și mai îndrăzneț. Cu mare îndemînare, duce conversația pînă în lojă vecină, unde stă favorita prințului care ascultă, fericită, franceza lui cu accent parizian autentic, și, cu un gest de devoțiune, vorbind despre o femeie frumoasă, el spune o vorbă galantă favoritei, care-i răspunde printr-un surîs. Atunci, prietenii lui nu pot decît să-l prezinte pe cavalier persoanei însemnate. Partida e cîștigată. Mîine va prîzni cu personajele cele mai distinse din oraș; mîine seară, în oricare din palate, el va propune o partidă de cărți și-și va curăța gazdele; mîine va petrece noaptea cu una din acele femei uimitoare care sînt goale sub rochiile lor; și totul doar datorită aerului său îndrăzneț, ținutei sigure și energice, voinței sale de a cuceri și frumuseții libere și virile a feței lui smeade, căreia îi datorează totul: surîsul femeilor și inelul de pe deget, lanțul de ceas bătut în diamante, tresele de aur, creditul la bancheri și prietenia nobililor și, mai mult decît toate, libertatea în infinita varietate a vieții.

Între timp, primadona a început o nouă arie. După ce a făcut o profundă reverență, invitat fiind deja în mod presant de cavalerii încîntați de conversația sa de perfect om de lume, și după ce avusese deja favoarea de a fi rugat să asiste la scularea de dimineată a favoritei, Casanova revine la locul lui și se așează cu mîna stîngă sprijinită pe spadă, cu capul său frumos și castaniu întins înainte, spre a putea asculta cîntecul ca un cunos-

cut. În spatele lui, din lojă în lojă, circulă întrebările indiscrete și răspunsul din gură în gură: „e Cavalerul de Seingalt“. Nimeni nu știe nimic mai mult pe socoteala lui. Nimeni nu știe mai mult despre el, nici de unde vine, nici ce face, nici unde merge; numai numele lui e murmurat și suflat prin sala întunecată și curioasă și plutește (ca o flacără țîșnind nevăzută de pe buze) pînă la scenă, printre cîntărețele curioase și ele.

Dar deodată o mică dansatoare venețiană se pune pe rîs: „Cavaler de Seingalt? ... Oh! Pungașul! Dar e Casanova, fiul Buranellei, micuțul abate, care acum cinci ani, a sedus-o pe sora-mea cu vorbe dulci și i-a luat fecioria, bufonul care amuza pe bătrînul Bragadin — șarlatan, sărăntoc și aventurier“.

Totuși, fetișcana nu pare a fi prea indignată de faptele lui rele căci, din culise, îi face un semn confidențial și-și duce cochet vîrful degetelor la buze. El o remarcă și și-o amintește; n-are de ce să se teamă, ea nu va veni să tulbure matrapazlîcul început de el cu acești nobili nebuni, preferînd, în acea noapte, să se culce cu el.

AVENTURIERII

„Știe ea că unica ta avere e prostia oamenilor?”

(Casanova către trișorul de cărți Croce)

Între războiul de șapte ani și Revoluția franceză, timp de cam un sfert de secol, în Europa e pace deplină. Habsburgii, Burbonii și Hohenzollernii au ostenit lup-tîndu-se. Burghezii tăcuți stau tîhniți, făcînd să se ridice fumul gros al tutunului; soldații pun pudră pe coada perucilor și-și lustruiesc cu migală armele devenite inutile; țările trecute prin foc și sabie apucă să răsufle. Dar, fără războaie, suveranii se plictisesc. Se plictisesc de moarte toți prințșorii germani, italieni și alții și tare ar vrea să se poată distra.

Acești bieți oameni, acești electori și duci fericiți cînd pot să se dea mari, ai domă celor puternici, duc acum o viață tare posomorîtă în castelele lor rococo, reconstruite de curînd și încă umede și reci; se plictisesc cu toate grădinile lor de recreere, fîntînile și serele cu toate donjoanele, galeriile, terenurile lor de vînătoare și comorile lor.

Cu banii pe care i-au stors de la popor și cu felul lor de a se comporta, învățat în grabă de la profesorii de dans veniți de la Paris, ei imită Trianon-ul sau Versailles-ul și se joacă de-a reședința imensă și de-a Ludovic al XIV-lea.

Din nostalgie, devin mecenii și oameni de artă. Corespondează cu Voltaire și Diderot; colecționează porțelanuri chinezești, medalii din evul mediu, opere de artă și stil baroc; cheamă la ei trupe de teatru franceze, cîn-

tăreți și dansatori italieni, dar numai seniorul de Weimar invită la curtea lui, dînd marea lovitură, pe cîțiva nemți care se numesc Schiller, Goethe și Herder. Pe deasupra, asistă la vînători de mistreț și la pantonime pe apă alternînd cu spectacole teatrale căci, de cîte ori a obosit lumea, jocurile, teatrul, moda și dansul dobîndesc o importanță deosebită; atunci prinții se întrec care pe care în cheltuieli și diplomații, pentru a-și capta pe cei mai hîtri artiști, pe cei mai buni cîntăreți, muzicieni, ha-dîmbi, filozofi, alchimисти, specialiști în castrări de cocoși și jucători de orgă. Sînt scoși la licitație atît Gluck și Haendel, Mêtastaziu și Hasse, cît și cabaliștii și cocotele, artificierii și maestrii de vînătoare, libretiştii și regizorii de balete, căci fiecare dintre acești mici principii vrea să aibă la curtea sa tot ce e mai nou, mai minunat, mai la modă — mai mult ca să-i facă în ciudă vecinului, care se găsește la șapte leghe depărtare, decît pentru ca să se desfete pe el însuși. Și așa, sînt fericiți să aibe maestrii de ceremonie și ceremonii, un teatru în piatră și săli de operă, scene și balet; nu le mai lipsește decît un lucru pentru a distra un moment orășelul și pentru a da iremediabilei monotonii a șaizeci de fețe de nobili, mereu aceiași, aspectul unei adevărate societăți: vreun vizitator de marcă, vreun străin cosmopolit care să aducă puțină sare în sufletul orășelului pradă tristeții și un pic de aer de înaltă societate atmosferei înăbușitoare a unei reședințe care n-are decît treizeci de străzi.

Cînd o asemenea dorință e exprimată de vreo curte, se năpustesc asupra-i aventurierii cu sute de măști și travestiri, veniți Dumnezeu știe din ce colț de lume sau cotlon ascuns. Cît ai clipi au și sosit cu diligența sau într-o trăsură englezească și închiriază deodată, cu un gest nonșalant, camerele de la fereastra din față ale hotelului cel mai distins. Poartă uniforme fanteziste ale cine știe cărei armate din Hindustan sau din Mongolia și arborează nume pompoase care, în fapt, sînt doar strass-uri, pietre false — ca cele de la bucla cizmulițelor lor.

Vorbesc orice limbă, pretind că, cunosc pe toți domnitorii și pe toate marile personaje; spun că au servit în toate armele și că au studiat în toate Universitățile.

Au buzunarele pline de proiecte; răsună valea de promisiunile lor îndrăznețe; fac planuri de loterii și de impozite suplimentare, propun alianțe între state și între manufacturi; oferă femei, decorații și hadîmbi; și deși n-au nici doi sfanți în buzunar, șoptesc în jur că au descoperit secretul *tincturii aura*. La fiecare curte practică altă artă: ba dîndu-se misterios drept francmasoni, ba, cînd un principe este orb de bani, făcînd pe experții în alchimie și în scrierile lui Theofrast. Cînd un suveran este amator de plăceri, ei se prezintă drept cărnătari cinstiți și specialiști în monetărie, drept codoși sau proxeneți cu marfă bogată; cînd principelui îi place războiul, sînt spioni, cînd e amator de cultură, drept filosofi sau poeți; păcălesc pe superstițioși cu horoscoapele, pe creduli cu proiectele, pe naivi cu distincția mondenă. Iar totul este învăluit în faldurile strălucitoare și în nimbul de nepătruns al misterului și al straniului, imposibil de recunoscut și ca atare, mult mai interesant. Lucind deodată ca o flăcăruie, ei merg de colo-colo-strălucitori și plini de viață, prin atmosfera posomorîtă și sălcie a curților, sosind și dispărînd într-o horă de fantome înșelătoare. Sînt primiți la curte; curtenii se distrează pe socoteala lor, fără a-i stima cîtuși de puțin; nimănui nu-i pasă de autenticitatea nobleței lor, cum nu le pasă femeilor de inelul conjugal și tinerelor de fecioria lor. Căci cel care-ți dă plăcere, care-ți alungă plictisul, fie numai pentru o oră — și plictisul este cea mai cumplită boală princiară — acela este bine primit, fără să i se pună nici o întrebare, în această atmosferă amorală, împinsă spre disoluție de o filosofie materialistă. Lumea îi suportă, așa cum le suportă pe curtezane, atîta timp cît sînt distractivi și nu fură din cale-afară. Uneori, toată această bandă de canalii și artiști primește (cum i s-a întîmplat lui Mozart), un nobil picior în fund, uneori cad din sala de bal în închisoare sau ajung, ca directorul teatrului imperial Afflisio, chiar la galere.

Cei mai abili ți se bagă pe sub piele, devin colecitori de impozite, amanți ai vreunei curtezane celebre sau soți complezanți ai vreunei nobile desfrîdate, gentilomi și baroni, uneori chiar autentici.

Dar de cele mai multe ori fac bine și nu așteaptă să fie prinși pe picior greșit, căci farmecul lor vine din noutate și din incognito; dacă măsluiesc prea tare cărțile, dacă bagă fără socoteală mîna în buzunarele altora, dacă stau prea mult la vreo curte, poate veni cineva care să le rupă haina de pe umeri și să scoată la lumină urmele biciuirii sau pecetea călăului. Doar deseale schimbări de loc îi pot salva de la ștreang; de aceea acești chilipirgii străbat Europa-n lung și-n lat, comis-voiajori ai meșeriei lor obscure, țigani mergînd de la curte la alta și, astfel în decursul a tot secolul al XVII-lea se mișcă de colo-colo șleahta de pungăși, cu aceleași fețe, de la Madrid la Petersburg, de la Amsterdam la Presburg de la Paris la Neapole. La început crezi că e o întîmplare cînd Casanova întîlnește la aceeași masă de joc și în fiecare curte nobiliară, aceleași figuri de pungăși, pe Talviș-i, pe Afflisio, Schwerin sau Saint-Germain. Dar frecventele deplasări sînt pentru proeminenți, mai mult o fugă decît o plăcere. Nu sînt în securitate decît o scurtă vreme; numai acționînd împreună pot să scape, căci toți împreună formează o singură familie, o francmasonerie fără mistere sau insemn — ordinul cavaleriei. Acolo unde se întîlnesc își dau unul altuia o mîna de ajutor pe terenul șmecheriilor; unul îl introduce pe celălalt într-o societate distinsă și îi legitimează titlurile prin simplul fapt că-și recunoaște colegul de joc; schimbă între ei femei, costume, nume, totul deci, doar năravul nu.

Toți cei care se învîrt ca niște paraziți pe lîngă curți: actori, dansatori, cîntăreți, șmecheri cu idei, prostituate și alchimiști constituiau atunci, alături de lezuiți și de Evrei, singurele personaje internaționale existînd în lume, așezate lîngă o mare nobilime sedentară, limitată la minte și săracă cu duhul și o burghezie obscură, încă neeliberată. Nu fac parte nici din una, nici din alta, dar vagabondează în țări și printre clase diverse, „lunecoși și feluriți“, pirați fără drapel și fără patrie. O eră nouă debutează cu ei, o artă nouă de a exploata pe ceilalți; ei nu mai pradă trăsurile la drumul mare dar păcălesc pe vanitoși și ușurează punga zăpăciților. În loc de curaj și de mușchi, ei au prezență de spirit, în loc de furia asal-

tului îi stăpînește o obrăznicie rece, în locul pumnului brutal al hoțului folosesc arta mai fină a nervilor și a psihologiei. Acest nou fel de a goli pungile altora e legat de cosmopolitism și de manierele elegante; în loc să dea foc și să ucidă ca altădată ei folosesc cărți măsluite și polițe false.

Fac parte din acei îndrăzneți care navigau spre noile Indii și care furau, ca mercenari, prin toate armatele, care cu nici un preț nu voiau să-și câștige viața printr-o credincioasă activitate burgheză ci preferau să-și umple buzunarele dintr-odată, oricare ar fi pericolul, doar că metoda s-a rafinat și, totodată, și înfățișarea lor. Ei nu mai au pumnii păroși, fața de bețiv, purtările bătărești ale căpitanilor de mercenari, ci mâinile fine cu inele pe ele, o perucă pudrată și o frunte nepăsătoare. Ei se uită prin bornietă și fac piruete precum dansatorii; se folosesc de o vorbire emfatică, precum actorii, și afectează un aer profund, de super-filosofi; mascînd îndrăzneț privirea lor neliniștită de la masa de joc, ei ridică paharul și grație conversației lor spirituale, fac pe femei să creadă în falsa lor dragoste și în bijuteriile lor false. Nu se poate nega: toți au un mod de a gândi și o psihologie care-i fac simpatici; unii din ei sînt chiar geniali. A doua parte a secolului al XVIII-lea este epoca lor de splendoare, vîrsta lor de aur, perioada lor clasică; precum înainte, sub Ludovic al XIV-lea, o strălucită pleiadă produce chintesența poeziei franceze, precum mai tîrziu în Germania admirabilul moment de la Weimar concentrează forma creatoare a geniului în cîteva figuri de valoare trainică, tot astfel strălucesc atunci triumfal asupra lumii europene cele șapte astre ale șarlatanismului sublim și al aventurii nemuritoare. În curînd nu le mai ajunge să golească buzunarele princiare; într-un fel totodată grandios și grosolan vor interveni în evenimentele epocii și vor face să se învîrtească uriașa ruletă a istoriei mondiale; în loc să servească și să asculte, ei se bagă obraznic în față și nici un semn nu marchează mai net a doua jumătate a secolului al XVIII-lea decît rolul jucat de acești aventurieri.

John Law, irlandez fugar, face să explodeze, cu banii lui de hîrtie, finanțele franceze. D'Eon, jumătate bărbat

și jumătate femeie, cu sex și reputație dubioase, dirijează politica internațională; un baronaș, Neuhoff, cu capul rotund, devine într-adevăr și adevărat rege al Corsicai pentru a sfârși apoi — trebuie să o spunem — în închiisoarea datornicilor insolvabili; Cagliostro, tânăr țăran sicilian care n-a putut toată viața lui să învețe, să scrie și să citească corect, vede Parisul la picioarele lui și, cu faimosul lui colier, împletește coroanei ștreangul care o va sugruma.

Bătrînul Trenck, cel mai tragic dintre toți, pentru că era un aventurier care n-a păcătuit întru nimic față de nobilisme, și care va ajunge cu capul sub ghilotină, Trenck deci, joacă, cu boneta roșie pe cap, personajul tragic al eroului libertății; Saint-Germain, vrăjitorul fără vîrstă, îl vede pe regele Franței plasat umil la picioarele lui și pune și azi probleme savanților, cu privire la nașterea lui neștiută. Toți țin în mîinile lor mai multă putere decît cei mai puternici; ei captivează imaginația și atenția lumii întregi, fascinează pe savanți și seduc femeile; jecmănesc pe cei bogați și, deci fără funcții și responsabilități, trag în taină sforile marionetelor politice. Iar ultimul dintre ei — care nu-i cel mai rău — Giacomo Casanova, istoriograful acestei bresle, care îi închipuie pe toți povestindu-se pe el, completează în modul cel mai plăcut galeria acestor personaje neuitate și de neuitat — fiecare dintre ei mai celebru decît orice poezi, realizînd mai mult decît toți oamenii politici ai vremii, stăpîn fiind pentru un scurt răstimp peste o lume deja condamnată la dispariție.

Într-adevăr, epoca eroică a acestor mari talente ale îndrăznelii obraznice și ale comediei mistice din Europa nu durează, cu totul, decît vreo treizeci sau patruzeci de ani; apoi ea se distruge singură, prin persoana prototipului său desăvîrșit, a aventurierului demonic Napoleon I. Peste tot, acolo unde talentul se joacă doar, geniul acționează cu o grandioasă seriozitate; nu se mulțumește cu roluri episodice, el cere, pentru el singur, pentru rolul său creator, întreaga scenă a lumii.

Cînd Bonaparte, micul corsican fără un sfant, ia numele de Napoleon, nu ne mai aflăm ca la Casanova-Sein-

galt sau la Balsamo-Cagliostro, în fața unui burghez care se ascunde cu lașitate în spatele unei măști de gentilom, ci superioritatea spiritului se valorizează hotărît în fața tuturor și cere triumful ca un drept al său, pentru care nu este nevoie să viclenești spre a-l căpăta.

Cu Napoleon — care a fost geniul acestor talente — aventura părăsește anticamera prințului pentru a intra în sala tronului; Napoleon, ducînd-o la apogeu, termină ascensiunea nelegitimității spre înălțimile puterii și pune, pentru o scurtă vreme, pe capul Aventurii, cea mai strălucită coroană a lumii — cea a Europei.

CULTURĂ ȘI TALENT LA CASANOVA

„Se spune că este un literat, dar e o minte de intrigant, că a fost în Anglia și în Franța, că și-a procurat de la nobili și de la cucoane venituri ilicite, căci dintotdeauna a avut obiceiul să trăiască pe spezele altuia și să păcălească pe cei creduli ... Când îl cunoști bine pe numitul Casanova, găsești în el, îmbinate într-un mod de groază, necredința, minciuna, impudicitatea și desfrîul“.

(Raport secret al Inchiziției venețiene, 1755)

Casanova nu neagă niciodată că ar fi un aventurier, dimpotrivă, el se laudă cu mândrie că a preferat rolul de păcălitor celui de păcălit și de jecmănitor celui de jecmănit într-o lume căreia, așa cum Romanii o știau deja, îi plăcea dintotdeauna să fie păcălită. Nu acceptă însă un singur lucru: să fie confundat cu șleahta vulgară a escrocilor de cârciumă, cu cei condamnați la galere, cu cei demni de spînzurătoare care jefuiesc grosolan și fără maniere pungile oamenilor, în loc să ia banii de la imbecili într-un mod rafinat și elegant. Întotdeauna în *Memoriile* sale el își scutură haina când e obligat să mărturisască (deși se îmbătase cu ei la câștig) că n-a stat alături de trișorii Afflisio sau Talvis, căci, deși el și ei se mișcă pe același plan, ei provin totuși din lumi diferite — Casanova de sus, din cultură, și ei de jos, din neant.

La Schiller, fostul student, moralul căpitan de haiduci, Karl Moor, disprețuiește pe complicități săi Spiegelberg și Schufterle, deoarece ei practică o meserie crudă și sîngeroasă în timp ce el acționează dintr-un avînt contrar, cel de a se răzbuna de josnicia lumii; și Casanova subliniază întotdeauna cu putere diferența care există între el și clica de trișori la jocurile de noroc care văduvesc de orice frumusețe și orice decență, splendida,

divina carieră a aventurismului. Căci, în fapt, prietenul nostru Giacomo își arogă un fel de titlu de noblețe pentru sus-numita carieră, o distincție filosofică pentru ceea ce burghezii socotesc dezonorant iar oamenii cinstiți revoltant. El vrea ca dragostea de a juca teatrul care animă pe șarlatan să fie socotită nu ca o treabă urită, ci ca o artă subtilă. Dacă stai să-l asculți, filosoful nu are pe pământ altă obligație morală decât cea de a se distra pe socoteala tuturor naivilor, de a escroca pe naivi, de a ușura pe zgîrciți și de a pune coarne bărbaților, în fine, de a pedepsi toate nebuniile acestei lumi, în calitate de trimis al justiției divine. Înșelăciunea este, pentru el, nu numai o artă ci și o datorie superioară moralei și el exercită această datorie ca un bun principe trăind în afara legii cu o conștiință candidă și o incomparabilă spontaneitate.

Într-adevăr, trebuie să-l credem pe Casanova când spune că a devenit aventurier nu numai din nevoia de bani și din frica de muncă, ci și din temperament, împins fiind de un geniu irezistibil. Din partea tatălui său și a mamei sale e încărcat cu o ereditate de actor, ceea ce-l face să considere lumea întreagă ca o scenă și Europa drept culise; a face pe nebunul, a înșela, a trage pe sfoară, a păcăli pe altul este pentru el, ca altădată pentru Eulenspiegel, o funcție firească, și n-ar putea trăi fără desfătarea carnavalescă a măștii și a bufoneriei. De sute de ori a avut ocazia să se apuce de o profesie cinstită, să-și capete o situație bine văzută și confortabilă, dar nici o tentație nu-l poate reține, nici o seducție nu-l poate face să se obișnuiască cu viața burgheză, așezată. Dați-i milioane, oferiți-i funcții și demnități, el nu le va accepta, preferînd întotdeauna să se întoarcă în elementul său — fără patrie, cu aripile ușoare.

În consecință, el poate pe drept cuvînt să se deosebească cu un anumit orgoliu de ceilalți escroci, căci n-a ajuns niciodată la pungășie ca un disperat, ci întotdeauna din plăcere; apoi el nu se trage, precum Cagliostro, dintr-o văgăună imputită de țărănoi, nici, precum contele Saint-Germain, dintr-un incognito nedescifrat (și care, probabil, nici el nu miroase prea bine).

Messer Casanova este provenit dintr-o căsătorie legitimă și dintr-o familie destul de respectabilă; mama sa, „la Buranella“ este o celebră cântăreață, recunoscută pe toate scenele Operei europene și că va sfârși ca pensionară pe viață a Teatrului regal din Dresda. Numele fratelui său Francesco se găsește în orice istorie a artei, ca fiind unul din ucenicii lui Rafael Mengs, pe atunci calificat drept „divin“ și se mai întâlnesc și azi marile sale „tablouri“ de luptă în toate muzeele creștinătății. Toate rudele sale au profesii foarte onorabile, poartă respectabila robă a avocaților, a notarilor, sau sutana preoțească. Deci, Casanova nu vine din mahala, ci dintr-aceeași pătură burgheză a lumii artistice ca Mozart și Beethoven. Ca și ei, el primește o educație desăvârșită, învață limbile clasice și europene; cu toate extravaganțele sale și cu toată cunoașterea precoce a femeii, fiind inteligent foc, învață latina, greaca, franceza, ebraica, un pic de spaniolă și de engleză; numai germana e o limbă pe care nu reușește să o stăpânească, nici măcar după treizeci de ani. Se pricepe bine la matematică și de asemenea în filozofie; ca teolog, își ține prima predică într-o biserică din Veneția, la șaisprezece ani și timp de un an își câștigă pâinea zilnică la teatrul din San Samuele, ca violonist. Doctoratul său în drept la Padova (el pretinde că l-a luat la optsprezece ani) a fost el oare real sau e vorba de o simplă farsă? Cu privire la această importantă problemă se mai păruie și azi între ei iluștrii casanoviști; în orice caz, a învățat multe materii universitare căci e priceput în chimie, medicină, istorie, filozofie, literatură și mai ales, în științe mai lucrative — fiind mai obscure — precum astrologia și arta fabricării aurului, alchimia. În plus, drăguțul și sprintenul băiat strălucește în toate artele curteanului și viteazului, știe să danseze, să dueleze, să călărească și să joace cărți ca cel mai distins dintre gentilomi; și, dacă adaugi la aceste numeroase cunoștințe acumulate așa de bine și de repede o memorie fenomenală care, într-o carieră de șaptezeci de ani, nu uită nici o fizionomie, nu lasă să se șteargă nimic din ceea ce a auzit, citit, pronunțat sau văzut; toate astea împreună dau o calitate intelectuală specială,

căci face din Casanova aproape un savant, aproape un poet, aproape un filosof, aproape un om de curte.

Da, dar numai aproape, și acest „aproape“ arată fără milă lacune care există în multiplicitatea talentelor lui Casanova. Tot ce este el e doar așa: e poet, dar nu poet adevărat; e hoț, dar nu unul veritabil. El atinge sferele intelectuale cele mai înalte, dar și lumea celor trimiși la galere și niciodată nu-și realizează total nici un talent nici o profesie. Diletant desăvârșit și universal, el știe o mulțime de lucruri din toate artele și din toate științele; știe chiar atâtea încât nu-ți vine să crezi; îi lipsește doar un mic element ca să devină într-adevăr productiv: voința, hotărîrea, și răbdarea. Dacă ar fi studiat serios un an de zile, nu s-ar putea să existe jurist mai bun sau istoric mai subtil; ar fi putut fi profesor în orice domeniu, atît îi lucra mintea cu claritate și repeziciune; dar Casanova nu gîndește niciodată nimic pînă la capăt. Tot ce e serios îi repunghă naturii sale de jucător și orice activitate sec regulată displace beției lui de viață. Nu vrea să fie nimic, se mulțumește să pară: aparențele înșeală într-adevăr oamenii și a înșela rărnîne pentru el lucrul cel mai plăcut. El știe că pentru a da nebuniilor iluzia de adevăr nu trebuie să dezvolti prea multă profunzime științifică. Oricare ar fi domeniul în care are ceva cunoștințe, de îndată are un faimos ajutor: e colosalul lui sînge rece, îndrăzneala lui de cavalier în căutare de bani, cu fruntea nerușinată. Puneți-l pe Casanova în fața oricărei probleme, el niciodată nu va mărturisi că este novice în materie; va lua întotdeauna aerul cel mai grav și mai competent; șarlatan înnăscut, el se va descurca cu îndemînare; amestecător de cărți rafinat, el va întoarce totul pe dos și va ieși întotdeauna basma curată, chiar dacă treaba e mai mult decît riscantă.

La Paris, cardinalul de Bernis l-a întrebă dacă știe cît de cît cum se organizează loteriile. Bineînțele, habar n-are, dar tot bineînțele, acest știe-tot răspunde afirmativ și, în fața unei comisii dezvoltă, cu imaginația sa formidabilă, mai multe proiecte financiare, ca și cum ar fi fost de douăzeci de ani un bancher încercat.

La Valencia e nevoie de un text de operă italian: Casanova îl compune cît ai clipi. Dacă i s-ar fi cerut și

să scrie muzică, sigur și-ar fi scos-o cu îndemînare din diverse opere vechi. În fața împărătesei Rusiei el se prezintă ca un reformator al calendarului și ca un savant în astronomie. În Curlanda el inspectează minele cu un aer repede improvizat de tehnician; în republica Veneției, dîndu-se drept chimist, recomandă un nou fel de a vopsi mătasea; în Spania se dă drept agronom și colonizator iar împăratului Iosif al II-lea îi remite o vastă lucrare despre combaterea camătei. Pentru ducele de Waldstein compune comedii; ducesei d'Urfé îi construiește arborele Dianei și alte piese de șarlatanie alchimistă. La D-na Roumains el deschide casa de bani cu cheia lui Solomon; cumpără acțiuni pentru guvernul francez; la Augsburg se dă drept ministru portughez; în Franța este ba industriaș, ba furnizor al Parcului regal al cerbilor; la Bologna scrie pamflete contra medicinei. La Trieste scrie istoria regatului polonez și traduce Iliada în *ottaverime*. În fine, călare pe orice cal, nu și-l are pe al lui, dar știe să-l strunească pe oricare i s-ar fi dat să-l încalece, fără să se lase zvîrlit din șa și fără să se facă de rîs.

Dacă răsfoiești lista scrierilor pe care le-a lăsat ai impresia că ai de-a face cu un filosof universal, cu un enciclopedist, cu un non Leibniz; iată un eseu despre duplicarea cubului, iată un dialog politic cu Robespierre; și dacă cineva i-ar fi cerut să demonstreze teologic existența lui Dumnezeu sau să compună un imn castității, n-ar fi ezitat o clipă.

Oricum, cîte talente! Aplicate în oricare direcție, în știință, artă, diplomație, afaceri, ar fi dat rezultate extraordinare. Dar Casanova, risipește bucuroș talentele lui în lucruri de-o clipă; el, care ar putea deveni orice, preferă să nu fie nimic, dar nimic — însă liber. Libertatea, independența, hoinăreala fără limite îi dau o fericire cu mult mai intensă decît viața sedentară, instalată pentru vreme îndelungată în oricare profesie. „Gîndul de a mă fixa undeva mi-a displăcut întotdeauna și o viață așezată mi s-a părut întotdeauna contra naturii“.

Nu ține să fie, în mod permanent, nici administrator bine plătit al loteriei, în serviciul Majestății Sale creș-

tine, nici industriaș, nici violonist, nici scriitor. Abia s-a urcat undeva în șa că-l plectisește trapul țăcănit; cu îndrăzneală, renunță la belșug și așteaptă următorul docar pentru a se urca în el. Adevărata sa profesie, o știe bine, e să nu aibe niciuna, să nu încerce decît în fugă toate meseriile și toate științele și pe urmă să le schimbe așa cum actorul schimbă rolul și costumația. De ce s-ar opri undeva? Nu vrea să aibe nici să păstreze nimic, nu vrea să fie nimic, să posede nimic, căci nu se mulțumește cu o viață, el dorește o sută, adunate într-o singură existență, pe care impetuoasa sa pasiune vrea s-o trăiască. Deoarece dorește libertatea și nu dorește bogății, plăceri și femei, altfel decît pentru clipe care urmează, și nu cere nici durată, nici securitate, el poate trece rîzînd prin fața palatelor și bunurilor acestei lumi care, întotdeauna, sînt o aservire — simțind nedeslușit ceea ce Grilleparzer spune atît de bine:

„Te ține tot ce-ți aparține

Și-acolo unde ești stăpîn tu ești și slugă“.

Or, Casanova nu vrea să fie sluga nimănui, dacă nu a sfintei întîmplări care, e adevărat, îl zguduie uneori puternic, dar îi procură întotdeauna cu generozitate noi surprize; pentru a-i rămîne credincios el respinge cu dispreț orice legătură, cît ar fi ea de slabă, și rămîne un spirit liber, în sensul cel mai înalt al cuvîntului.

„Cea mai mare comoară a mea este — spune el cu mîndrie — că sînt propriul meu stăpîn și că nu mi-e frică de nenorociri“. Deviză bărbătească, care onorează mai mult pe acest viteaz decît titlul său împrumutat de cavalier de Seingalt. El nu se preocupă de ce gîndesc alții de el, trece peste obstacolele lor morale cu o nepăsare fermecătoare, indiferent de furia celor ce rămîn în urmă și de indignarea oamenilor așezați cărora cizmele lui obraznice le calcă straturile de flori.

Numai în elan, în impulsul mișcării simte el bucuria de-a trăi și niciodată în odihnă și în confortabila trîndăvie; urmare a acestui fel ușuratic și fără scrupule de a scăpa de orice piedici, a perspectivei sale aeriene, toți oamenii cinstiți care și-au făcut un loc călduț în cotlonul vreunei ocupații mereu aceiași, îi par foarte ridicoli.

Nu-l impresionează nici căpitanii, care-și zăngăne arogant săbiile, dar stau sluș în fața dojenilor generalului, nici savanții, acești scîrța-scîrța care rod hîrtie și iar hîrtie, de la o carte la alta, nici oamenii banilor, așezați cu frică pe sacii lor de aur și păzindu-și casa de bani, nu-l atrage nici o stare socială, nici o țară, nici o uniformă. Nici o femeie nu-l poate reține în brațele ei, nici un suveran între hotarele lui, nici o profesie în monotonie ei; ș-aici el face cu îndrăzneală gaură în acoperiș, preferînd să-și riște viața, decît s-o lase să lîncezească. Tot ce scoate flăcări și impresionează ca talent, ca aptitudini și ca forță, ca îndrăzneală și ca spirit, în acest corp pătimaș și tare, e întotdeauna aruncat în fața acestui lucru fără nume, Norocul, zeu al jocului și al schimbărilor; ca atare viața sa nu va încremeni nicicînd într-o formă unică; ea rămîne schimbătoare ca apa sub presiune, care ba se ridică șuvoi spre cer, strălucind de soare și de bucurie, ba se prăbușește în întunericul hăurilor, cu zgomot de cascadă. Trecînd de la masa principiilor în închisoare, acest mîna-spartă care trebuie să facă apel la Muntele de Pietate, acest seducător de cucuane devenit peștișor, coboară în căderea lui ca un meteorit dar urcă din nou, țîșnește și se pune pe picioare cu tot resortul fluidului electric, sclipitor cînd e fericit și nepăsător cînd cade în năpastă, totdeauna însă curajos și sigur pe el.

Într-adevăr, curajul este baza felului de a trăi pe care-l adoptă Casanova, curajul este harul harurilor: nu pune nimic la loc sigur, se mulțumește să-și riște viața; prin el vedem cum iese la iveală, din mulțimea celor prevăzători, un om care îndrăznește, care îndrăznește să riște tot: pe el însuși, și fiecare șansă sau ocazie. Dar, soarta surîde celor îndrăzneți care o înfruntă, căci jocul e elementul său. Ea răsplătește mai degrabă pe nerușinați decît pe cei harnici și de asemenea, ea e mult mai darnică cu acest om fără de măsură, decît e, de obicei, cu o generație întreagă; ea îl apucă și îl învîrte de colo-colo, îl împinge spre înălțimi și-i pune o piedică tocmai cînd se pregătea să-și ia cel mai mare elan. Ea îi dă femei și-și bate joc de el la cărți, îi zgîndăre patimile și-l păcă-

lește cînd se crede mai sigur pe victimă, dar nu-l părăsește niciodată și nu-l lasă să se plictisească; mereu neobosită, ea găsește și inventează pentru acest om neobosit, partener perfect și docil, o nouă peripeție și un nou risc. Și astfel, viața lui Casanova devine mai amplă, mai colorată, bogată în vicisitudini, fantastică și pestriță, cum găsești cu greu una la cîteva secole; și numai pentru că și-o povestește cel care n-a fost și n-a vrut niciodată să ajungă ceva, devine unul dintre poezii incomparabili ai existenței — la drept vorbind nu pentru că a vrut-o el, ci viața însăși.

FILOSOFIA SUPERFICIALULUI

„Am trăit ca un filozof“.

(*Ultimele cuvinte ale lui Casanova*)

Într-adevăr, unei vieți cu asemenea amplitudine îi corespunde aproape întotdeauna o slabă profunzime morală. Pentru a putea juca după orice muzică, iute și îndemînatic, trebuie să fii, precum Casanova, ușor ca un fulg. Și astfel, dacă privim lucrurile exact, fericirea artei lui de a trăi atît de admirată nu-și are sorgintea într-o virtute sau într-o forță pozitivă deosebită ci mai ales în ceva negativ, în lipsa totală de orice piedică morală. Dacă faci autopsia psihologică a acestei bucăți de umanitate plină de suc, umflată de sînge și pleznind de patimă, constăți la început lipsa totală a tuturor organelor morale.

Inimă, plămîni, ficat, sînge, creier, mușchi și bineînțeles cordoane seminale, totul este dezvoltat la Casanova în cel mai puternic și normal mod; numai din punct de vedere psihic, acolo unde de obicei calitățile și convingerile morale se condensează în această formă misterioasă care e caracterul, ești surprins să găsești la Casanova un vid complet, un spațiu fără aer, inexistentul, neantul. Cu toți acizii și cu toate leșiile, lanțetele și microscopapele nu poți nici măcar să descoperi — în acest organism care altfel e sănătos tun — vreo urmă din substanța numită conștiință, din acel element spiritual superior eu — lui care controlează și regulează lumea mecanică a simțurilor. Chiar sub o formă doar schițată, sistemul nervos moral lipsește cu desăvîrșire în această

carne fragedă și senzuală. Așa se explică neseriozitatea și geniul lui Casanova: fericitul de el nu are decît senzualitate și nu suflet. Nefiind serios legat de nimeni și de nimic, neștintind nici un obiectiv și nelăsîndu-se oprit de nici un scrupul, el poate să meargă într-alt pas decît oamenii care au un scop, asupra cărora apasă morala, care sînt legați de o poziție socială și încărcați de scrupule morale; de aci apare elanul său unic, incomparabila lui elasticitate!

Pentru acest navigator prin univers nu există pămînt tare sub picioare. El nu se fixează nicăieri, nu ascultă de legea nici unei țări, e numai gata să-și satisfacă pasiunile; ca atare el nu respectă nici convențiile sociale, nici contractele, nici legile convenționale ale moralității europene. Tot ceea ce pare sacru sau doar important pentru ceilalți oameni nu face în ochii lui nici două parale. Încercați să-i explicați ce sînt legăturile morale sau orînduielile lumești și nu va înțelege nici cît un boșiman metafizica. Dragostea de patrie? — El, cosmopolitul care timp de șaptezeci și trei de ani n-a avut patul lui și care locuiește întotdeauna oriunde, nici nu-i pasă de patriotism. *Ubi bene ibi patria*, acolo unde își umple mai bine buzunarele și unde găsește mai ușor femei la pat, unde duce mai ușor pe nătărăi de nas și unde se bucură mai savuros de viață, unde își întinde mai bine picioarele sub masă și unde se simte la el acasă.

Respectul religiei? Ar adopta pe oricare dintre ele, s-ar lăsa tăiat împrejur sau ar lăsa să-i crească o coadă, ca la chinezi, dacă această profesie de credință i-ar aduce vreun avantaj și în sinea lui și-ar bate joc de asta ca și de catolicism, care este religia sa; într-adevăr, la ce servește religia unuia care nu crede în viața de apoi, ci crede doar în fierbîntea și clocotitoarea viață de pe lumea asta? „Probabil că după aceea nu mai e nimic, sau cel puțin vom afla despre ce e acolo cînd ne va veni rîndul” argumentează el cu mare nonșalanță și indiferență. Deci, ducă-se tot păienjenişul metafizicii! *Carpe diem*, folosește clipa, stoarce-o ca pe un bob de strugure și aruncă-i coaja la porci: aceasta este singura lui maximă. Să se țină strict de lumea sensurilor, de ceea ce este vizibil și accesibil, a scoate cu perseverență un ma-

ximum de dulceață și de voluptate în fiecare clipă, asta e filozofia lui Casanova și ea nu merge nici un pas mai înainte; iată de ce poate da la spate toate ghiulelele de plumb ale moralei burgheze precum onoarea, decența, datoria, pudora și fidelitatea care te opresc să te desfășori imediat în libertate.

Într-adevăr, ce-ar face Casanova cu onoarea? El o apreciază la fel ca obezul Falstaff — care constată acel adevăr incontestabil că nu-i bună nici de mâncat nici de băut — sau ca acel brav parlamentar englez care odată, a declarat în plină ședință că aude mereu vorbindu-se de gloria viitoare dar că tare ar dori, în sfârșit, să afle ce a făcut pînă acum posteritatea pentru bunăstarea și confortul Angliei. Onoarea nu ține de desfătare; nu o poți apuca, dar te împiedică să te desfeți prin datoriile și obligațiile pe care le impune; în consecință, e ceva superfluu. Căci Casanova nu urăște nimic mai mult pe lume decît datoriile și obligațiile. Nu cunoaște și nici nu vrea să-și recunoască nici o altă datorie în afara celor naturale și comode și care consistă în a oferi plăceri bravului și robustului său trup sau să dea femeilor cît poate de mult din elixirul bucuriei. Iată de ce el nu se întreabă nicicum dacă existența sa clocotitoare este bună sau rea, dulce sau amară pentru ceilalți și nici dacă aceștia îl găsesc purtarea dezonorantă și destrăbălată. Pudora, ce cuvînt straniu! Ce concept de neînțeles! Acest cuvînt lipsește cu totul din lexiconul vieții sale.

Cu nonșalanța unui lazzarone, el își dă jos pantalonii cu curaj, în fața publicului, își arată, cu gura rîzînd pînă la urechi, părțile bărbătești; povestește în gura mare, fără perdea, ceea ce un altul nu ar mărturisi nici sub tortură, adică pungășiile sale, ratările sale, neplăcerile lui sexuale și curele împotriva sifilisului. Totuși nu folosește acel ton ridicat de goarnă a adevărului care e propriu lui Jean-Jacques Rousseau și care provoacă dinainte mirarea indignată a auditorului său; el procedează cu o naturalețe și cu o naivitate perfectă, deoarece (așa cum a stabilit-o deja descrierea noastră anatomică) este lipsit de orice nerv sensibil la diferențieri de etică sau de orice organ capabil să judece complexe morale. Dacă i se reproșează că a trișat la cărți, va răspunde simplu,

cu un aer surprins. „Da, dar atunci n-aveam bani“! Dacă e acuzat că a sedus o femeie, s-ar mulțumi să zică rîzînd: „Da, dar ce-am mai mulțumit-o!“

Niciodată nu-i trece prin minte să se scuze că a subtilizat în modul cel mai nerușinat economiile din buzunarul unor cinstiți burghezi și a unor camarazi creduli; dimpotrivă, el își reliefează, în memoriile sale, escrocheriile în modul cel mai rafinat, cu ajutorul acestui cinic argument: „Răzbuni rațiunea cînd înșeli un dobitoc“. Nu se apără și nu regretă niciodată nimic și, în Miercurea Cenușii, în loc să-și plîngă viața risipită, care se termină printr-un faliment complet, în sărăcie și în cea mai nenorocită dintre dependențe, bătrînul vulpoi fără dinți scrie aceste rînduri de o fermecătoare impertinență: „M-aș simți vinovat dacă azi aș fi bogat. Dar nu am nimic, am cheltuit totul, și asta mă consolează și mă justifică“. N-a pus nimic deoparte pentru după moarte, n-a sacrificat nimic din pasiunile sale din respect pentru morală și pentru oameni; n-a precupețit nimic nici pentru el nici pentru ceilalți și într-o carieră de șaptezeci de ani n-a păstrat nimic altceva decît amintirile: iată de ce ar trebui să fim ultimii în a ne indigna de ușurința lui de a face totul praf.

Toată filosofia lui Casanova ar intra deci confortabil într-o coajă de nucă; ea începe și sfîrșește prin acest precept: să trăiești exclusiv pentru lumea de aici, fără griji și spontan, să nu te lași păcălit de perspectiva unui cer care, la rigoare, ar fi posibil să existe dar care, în fond, e tare greu de conceput, sau de perspectiva unei glorii postume; să nu permiți teoriilor să tulbure viziunea clipei prezente, să acționezi nu așa cum spune teologia sau în vederea unui sfîrșit prealabil, dar numai după înclinare și în văzul tuturor. În consecință, să nu te lași prea mult oprit de speculații sau considerații: un Dumnezeu singular a pus în fața noastră această masă de joc care e lumea; dacă vrem să ne distrăm în ea, trebuie să-i acceptăm regulile oricare ar fi, fără a ne întreba dacă ele sînt juste sau false.

Și, în fapt, Casanova n-a irosit nici o secundă pentru a se gîndi teoretic asupra posibilității sau datoriei pe care ar avea-o lumea de a fi în realitate cu totul alta decît este,

„Iubiți umanitatea, dar iubiți-o așa cum e“, spune el la întrevvedere cu Voltaire. Să nu ne băgăm în treburile (de care sîntem străini) ale creatorului universului, care e pe deplin responsabil de această chestie bizară; să nu lași să crească aluatul, murdărindu-te pe mîini, ci să scoți cu un deget abil tot ce e mai bun. Cel care se gîndește prea mult la ceilalți, se uită pe sine însuși; cel care privește sever la mersul lumii simte că i se înmoaie picioarele. Dacă nătărăii sînt jecmăniți, Casanova consideră că totul e în ordine; cît despre oamenii deștepți, Dumnezeu, la drept vorbind, nu-i ajută, dar depinde de ei să se apere cum trebuie. Din moment ce lumea e atît de prost organizată încît unii merg în trăsură, cu ciorapi de mătase, pe cînd ceilalți își aud stomacul chiorăind pe sub zdrențe, nu se poate ca omul care raționează să-și pună mai mult decît o singură problemă: să se salte singur în trăsură, căci nu trăiești decît pentru sine, nu pentru alții. Desigur, e aici mult egoism, dar o filosofie a desfătării este ea posibilă fără egoism, epicurismul poate el exista fără o totală indiferență în fața problemelor sociale? Cel care vrea să trăiască pătimaș pentru el însuși trebuie logic să fie indiferent la destinul celorlalți oameni. Indiferent față de toți ceilalți, indiferent față de marile probleme și destine pe care fiecare zi le pune umanității, așa a trăit Casanova timp de șaptezeci și trei de ani. Nu-l interesează nimic decît propria lui desfătare.

Și cînd, cu un ochi lucid, el privește cu curiozitate la stînga și la dreapta, o face numai pentru a se distra și pentru a nu pierde nici o ocazie.

Dar niciodată nu se va arăta indignat și nici, ca altădată Iov, nu va pune dumnezeirii chestiuni deplasate cu privire la cauză și modalitate; el ia faptul (ce enormă economie de sentimente!) așa cum e, fără a-l eticheta de „bun“ sau de „rău“.

Că O' Morphi, mică secătură olandeză în vîrstă de cincisprezece ani, culcată azi într-un pat păduchios și gata să-și vîndă bucuroasă virginitatea pe doi bieți florini, reușește să aibe peste cincisprezece zile un palat la Pare-aux-Cerfs, ca metresă a regelui creștin și că are bijuterii din cap pînă în picioare, așteptînd să devină în curînd soția vreunui baron complezent; că el însuși, pînă

ieri biet violonist în Veneția devine peste noapte ginerele unui patrician și tânăr gentleman cu diamante pe degete — astea-s pentru el simple curiozități, care nu-l impresionează nicicum. Doamne! așa e făcută lumea: nedreaptă și illogică; și tocmai pentru că va fi veșnic așa, nu ai de ce să construiești o lege a gravitației sau un mecanism complicat pentru a explica aceste „montagnes russes“. Numai proștii și nătărăii încearcă să găsească un sistem la ruletă și astfel strică frumusețea jocului, în timp ce adevăratul jucător (chiar și în jocul universului) simte, dimpotrivă, neprevăzutul ca un stimulent incomparabil și continuu.

Să apuci cu ghearele tot ce e mai bun, asta-i toată înțelepciunea; trebuie să fii filosof numai pentru tine însuși și nu pentru omenire, și asta înseamnă pentru Casanova că trebuie să fii puternic, avid și fără scrupule, și, fără a te sinchisi de ce urmează, să apuci repede printre valuri clipa de față bucurându-te de ea pînă la capăt. Căci tot ce e după momentul de față e cu totul nesigur în concepția acestui mare păgîn. Niciodată în toiul plăcerilor el nu amîină ceva pe mîine, căci nu și-ar închipui o lume alta decît cea de care poți să dispui pe loc și să o pătrunzi cu toate mădularele: „Viața, fericită sau nefericită, este singurul bun pe care-l are omul și cine nu o iubește nu-i demn de ea“. Numai ce respiră, ce răspunde plăcerii cu plăcere, ceea ce se lipsește de pielea fierbinte cu o pasiune și cu mîngîieri tot atît de pătimașe, numai asta este real și interesant, în concepția acestui înverșunat antimetafizician.

Astfel, curiozitatea lui Casanova pentru univers se reduce numai la organic, la om: toată viața lui el n-a ridicat poate nicodată o privire meditativă asupra bolții stelate și natura, ea însăși, îl lăsă complet rece; niciodată această inimă atît de iute nu se lasă copleșită de seninătatea și măreția ei. N-ai decît să răsfoiești cele șaisprezece volume ale Memoriilor lui: găsești un om cu ochi pătrunzători și cu simțuri ascuțite care călătorește prin cele mai frumoase zone ale Europei, de la Pausilipiu la Toledo, de la lacul Lemman la stepele rusești, care n-a scris niciodată un rînd admirativ despre frumusețea acestor priveliști.

O servitoare soioasă, într-o tavernă cu soldați, e mai importantă pentru el decît toate operele de artă ale lui Michelangelo și o partidă de cărți într-o cîrciumă afumată i se pare mai frumoasă decît un apus de soare pe malul lacului Sorrente.

Casanova nu remarcă natura și arhitectura pentru că organul care ne leagă de Cosmos, pentru că sufletul îi lipsește cu desăvîrșire. Cîmpiile și luncile care strălucesc în zori, scăldate de rouă, luminate de soarele de dimineață, cu reflexele lui irizate sînt pentru el suprafețe obișnuite de verdeață, unde niște dobitoace, sătenii, asudă și se spetesc pentru ca principii să aibe galbeni în buzunare. Boschetele artificiale și aleile întunecate îl interesează cel mult în măsura în care sînt o asunătoare unde te poți distra cu o femeie; singura valoare a florilor e că, la nevoie, pot servi drept daruri sau uneori drept embleme. Acest om rămîne complet închis frumuseții fără obiect și fără scop definit în natură.

Pentru el, lumea e compusă numai din orașe cu arcadele și promenadele lor, unde seara merg trăsuri — orașul, cuib unduios și obscur care ascunde femei frumoase — orașe unde cafenelele așteaptă cu complezență să se încingă vreun joc de cărți pe seama neghiobilor, unde ești atras de operă și de case de rendez-vous, unde găsești cît ai clipi, pentru o noapte, vreo prospătură, unde hotelurile au bucătari care compun poeme cu sururi și mîncăruri alese și muzică cu vin roșu și alb. Numai orașele există în această lume pentru acest iubitor de viață ușoară, căci numai aici hazardul se poate dezvolta cu multitudinea magnific fantastică a surprizelor lui, deoarece neprevăzutul găsește aici calea pentru a-și executa variațiile cele mai strălucite și mai fermecătoare. Casanova nu iubește decît orașele din cauza căldurii umane care se înghesuie acolo; acolo locuiesc femeile într-un fel care, pentru el, este singurul posibil, într-o stare de multitudine, într-o pluralitate schimbătoare; și, în sînul orașelor, ceea ce-i place cel mai mult este atmosfera de curte, luxul, deoarece astfel voluptatea se sublimează în artă căci, deși e senzual mai mult decît oricare altul, flăcăul cu umeri largi ce poartă numele de Casanova, nu e un om cu simțuri grosolane.

● melodie cîntată măiestrit îl poate entuziasma; un poem îl poate face fericit, o conversație spirituală dă vinului întreaga sa căldură; a vorbi despre o carte cu niște oameni inteligenți, a asculta muzică în penumbra lojelor, aplecat ca un adorator spre o femeie, acestea sînt elementele care sporesc ca prin farmec marile minuni ale existenței. Dar să nu ne facem iluzii: această dragoste pentru artă la Casanova nu depășește niciodată jocul și bucuria agrabilă a diletantului. Minte trebuie, crede el, să servească viața și niciodată invers: astfel el apreciază și consideră arta exclusiv ca cel mai fin și subtil afrodisiac, ca un mijloc plăcut de a excita simțurile, de a favoriza voluptatea, procurîndu-i o plăcere rafinată care precede pe cea grosolană a cărnii. Îi va plăcea să scrie o poezioară pentru a o da, împreună cu o jartieră, femeii dorite; el va recita din Ariosto pentru a o înflăcăra; se va întreține cu mult spirit cu oameni de lume despre Voltaire și Montesquieu pentru a-și pune creierul în valoare și a ascunde cu îndemînare momentul cînd dă atac la pungile lor; dar acest senzualist meridional nu înțelege nicicum arta sau știința care i-ar cere trudă și perseverență, deîndată ce vor să devină un scop în sine, explicînd sensul lumii. Din instinct, acest jucător respinge profunzimea pentru că vrea doar „superficialul, spuma și parfumul existenței, revărsarea fulgerătoare a hazardului — mereu pus pe trai, mereu diletant și, prin urmare, plin de o nepăsare atît de mare, de neseriozitate și de o continuă mișcare. Ca „Norocul“ pictorului Dürer, care doar aleargă în picioarele goale pe globul mișcător al pămîntului, dus de elan și de vîntul hazardului, fără a se opri și nici odihni, nimănui credincios, și Casanova aleargă slobod prin viață, fără a se lega de ceva vreodată, trăind clipa și rapidele schimbări. Variația este pentru el „sarea plăcerii“ și plăcerea, la rîndul ei, este singurul lucru care, în ochii lui, dă sens vieții.

Astfel, ușor ca o vietate efemeră, gol ca o bășică de săpun și luîndu-și strălucirea din reflexele evenimentelor, el merge din floare în floare pe axa timpului; abia dacă poți cîteodată să-i prinzi silueta mereu schimbătoare și cu atît mai mult i se poate releva esența caracterului. Cum e oare Casanova, la drept vorbind? Sincer

sau mincinos? Erou sau lichea? Ei bine, e și una și alta, după împrejurări: circumstanțele îl influențează și el se transformă odată cu metamorfozările în mijlocul cărora trăiește. Dacă are bani, nu există gentilom mai distins ca el. Cu un brio fermecător, cu o mărinimie strălucitoare, amabil ca o mare față bisericească și neastîmpărat ca un paj, aruncă banii în jurul lui (n-am știut niciodată să economisesc“ spune el); invită la masa lui cu prodigalitate, ca un amfitrion de viță înaltă, pe ultimul necunoscut, îi dăruie tabachere și fișicuri de ducați, îl împrumută și face să țîșnească din el un foc de artificii ale spiritului. Dar dacă buzunarele de mătase ale hainei sînt goale, dacă în portofelul lui aude foșnind polițele neplătite, vai de cel care ar vrea să joace cărți cu acest *galantuomo*. Va scoate cupa de mai multe ori, va strecura bani falși, își va vinde iubita și va comite cele mai urîte fapte.

La fel de schimbător cum sînt cățile înseși, el va fi azi, în societate, fermecător, spiritual, încîntător, iar mâine doar un șnapan vulgar; luni va fi nebun după o femeie și se va purta cu ea delicat ca Abélard iar marți o va arunca, ticălosul, pentru zece lire sterline, în patul unui lord oarecare. Nu, caracterul lui nu-i bun nici rău, el nu are caracter. Caracterul și substanța morală sînt pentru el attribute tot atît de stranii cum ar fi înotătoarele la un mamifer; sînt elemente necunoscute speciei lui. El nu acționează nici moral nici imoral, ci cu o amoralitate întrutotul firească: hotărîrile îi vin spontan din articulații, reflexele din nervi și din vene, complet neinfluențate de rațiune, logică și morală. Dacă adulmecă pe undeva vreo femeie, începe să-i bată sîngele în vene; se aruncă orbește, antrenat de temperamentul lui. Dacă vede o masă de joc, mîna îi tremură în buzunar; fără să știe sau să vrea, banii îi sună deja pe masă. Înfuriați-l și îi ies venele ca și cînd stau gata să plesnească; o salivă amară îi umple gura; ochii i se înroșesc, pumnul i se strînge și lovește cu o furie de taur după cum spunea compatriotul său Benvenuto Cellini. În nici un fel, Casanova nu poate fi socotit responsabil de actele sale, căci în el acționează clocotul sîngelui și e neputincios să-și

înfrîneze elanurile: „Niciodată n-am fost în stare să mă înfrînez și nici nu voi fi vreodată“. El nici nu se gîndește și nici nu face combinații; numai cînd e în pericol îi vin, ca să se salveze, inspirații îndrăznețe și adesea geniale; niciodată nu face planuri sau calcule (n-are destulă răbdare) nici chiar în cea mai mică acțiune. De sute de ori se pot întîlni în Memoriile sale confirmarea faptului că toate actele importante, loviturile cele mai nereușite ca și escrocheriile cele mai reușite se explică printr-o aceeași situație cînd firea îl antrenează și nicidecum nu e vorba de un calcul. Deodată, într-o bună zi, își aruncă sutana; dînd dintr-o dată pîteni, pe cînd era soldat, trece la dușman și se consideră prizonier; se duce în Rusia și în Spania așa, cum îl poartă drumul, fără a avea vreo slujbă sau vreo recomandare, nici informații despre aceste țări și nici măcar nu s-a întrebat cum și de ce. Toate deciziile sale sînt parcă lovituri de revolver care țîșnesc din nervii săi, sau din capriciu, ori dintr-un plictis mare. Asta îl împinge dintr-o situație într-alta într-un mod atît de neprevăzut încît adesea el însuși se sperie și se freacă la ochi. Și e probabil că nu-și datorează vieții decît acestei curajoase absențe a unui plan, căci nu *more logico*, informîndu-se cinstit și calculat te bagi în aventuri, și nu grație unui sistem strategic devii un maestru atît de fantastic al vieții.

În consecință, nimic mai greșit decît osteneala ciudată care au depus-o autorii, de îndată ce au luat pe acest om pătimaș și instrictiv drept erou al unei comedii sau al unei narațiuni, osteneala de a-i atribui lui Casanova un suflet clar, o fire meditativă sau chiar ceva care ar aminti de Faust sau de Mefisto, pe cînd resortul și elasticitatea lui rezultă numai din faptul că el nu gîndește niciodată — fiind în întregime stăpînit de amorala lui nepăsare.

Puneți-i doar trei picături de sentimentalism în sînge, încărcați-l cu o conștiință și nu mai e Casanova; dați-i costumul unui personaj interesant prin partea lui întunecată, implantați-i o substructură de scrupule și gata, nu mai e în pielea lui. Căci acest monden desfrînat, acest etern copil fără griji, care vrea să apuce cu îndrăzneală

toate jucăriile, toate plăcerile, toate femeile, desfătările și pungile unde sînt banii altuia este orice, dar nu un demonic; singurul demon care îl chinuie pe Casanova are un nume foarte burghez: se numește pur și simplu plictis.

Pentru că este cu desăvîrșire gol pe dinăuntru, fără substanță sufletească, neant absolut, îi trebuie, ca să nu fie doborît de arderea internă, să se umple neobosit și tot timpul cu evenimente exterioare; are nevoie de oxigenul aventurii ca să nu moară de foame: de aci acea dorință arzătoare și convulsivă pentru ceea ce n-a avut încă, pentru ceea ce e nou lui, de aci acea curiozitate fără margini, tendința de a adulmeca și de a privi cu un ochi pătimaș care caracterizează întotdeauna omul însetat după evenimente.

Fiind neproductiv pe dinăuntru, el trebuie fără încetare să pună mîna pe ceva care să-i permită să-și alimenteze viața, dar acest fel nesfîrșit de a dori totul e foarte depărtat de cel al demoniului, al omului de pradă adevărat, a unui Napoleon ce-și dorește țară după țară, regat după regat, din setea lui de infinit, sau a unui Don Juan care vrea să seducă toate femeile pentru a fi singurul suveran al lumii femeiești — acest alt infinit. Simplul amator de plăceri Casanova nu caută niciodată superlative atît de elevate, ci numai continuitatea plăcerilor. El nu e împins, precum omul de acțiune sau fiul spiritului, de vreo iluzie fanatică, spre tensiunile primejdioase ale sentimentului; el nu vrea decît căldurica desfătării, bucuria strălucitoare a jocului, aventura, — aventura mereu nouă și mereu diferită, pentru a-și ocupa eu-l și pentru a spori intensitatea vieții sale. Mai ales să nu fie singur, să nu tremure solitar în acest vid glacial și mai ales să nu fie singur!

Să-l observăm pe Casanova cînd îi lipsește jucăria menită să-l distreze: liniștea devine atunci pentru el cea mai groaznică tulburare. Ajunge într-o seară într-un oraș străin: nu poate rămîne un ceas în camera lui, singur cu el însuși sau cu vreo carte. De îndată, adulmecă prin toate colțurile pentru a vedea dacă hazardul nu-i aduce cumva vreo distracție, dacă nu cumva servitoarea n-ar putea să-i servească de sticlă caldă pentru noapte.

Se va apuca să pălăvrăgească, jos, în sala mare, cu oaspeți oarecare; se va antrena la joc în orice fel de speluncă, cu jucători suspecti; va petrece noaptea cu ultima dintre prostituate; peste tot vidul său interior îl împinge irezistibil spre cei trăitori, spre ființele omenești, căci numai contactul cu ceilalți îi înflăcărează vitalitatea; singur cu el însuși, el este probabil un tip dintre cei mai triști și mai plictisiți din cîți pot exista: lucrul acesta se remarcă în scrierile sale (cu excepția Memoriilor) și se știe aceasta din anii singuratici petrecuți la Dux, cînd spunea că plictisul e „acel infern pe care Dante a uitat să-l descrie“. Așa cum titirezul, spre a-și conserva rotația și dansul magic, trebuie mereu împins, altfel se prăbușește jalnic pe podea, de asemenea Casanova are nevoie pentru elanul său de impulsul susținut al exteriorului: ca infinit de mulți alții, el este aventurier din lipsă de forță internă de a produce.

Iată totuși de ce, abia oprită tensiunea naturală a vieții în el, recurge la această tensiune artificială care este jocul. Acest joc reproduce printr-o scurtătură genială tensiunea vieții; el creează artificial pericolul și rezumatul destinului: astfel, el devine azilul tuturor celor care trăiesc în imediat și eterna distracție a tuturor oamenilor fără ocupație. Grație jocului, fluxul și refluxul sentimentului ridică o furtună într-un pahar cu apă; secunda pustie, ora posomorîta se umple de fiori, de anxietate și de așteptare; nimic, decît doar poate femeia, nu vine să elibereze bărbatul obosit de sine însuși, lansîndu-l într-o aventură fictivă și devenind astfel ocupația indispensabilă a celui care este fără ocupație; în sinea lui, Casanova este, mai mult decît oricine, sclavul jocului. Așa cum nu poate vedea o femeie fără să o dorească, tot așa nu poate vedea banii rostogolindu-se pe o masă de joc fără ca degetele să-i iasă din buzunar fremătînd și chiar cînd știe că bancherul e un pungaș notoriu, un confrate într-ale trișului, el riscă, deși știe că-l va pierde, ultimul său ducat.

Căci nu există dubiu (deși Memoriile trec ușor peste acest fapt, pe care l-a dezvăluit tuturor arhivele poliției) Casanova, el însuși, a fost un trișor și un măsluitor de cărți dintre cei mai îndemînatici ai timpului său și, lă-

sînd la o parte tot felul de înşelătorii şi de aranjamente galante lucrative, el a trăit foarte adesea cu ajutorul acestei arte de a trişa. Dar nimic nu arată mai bine pasiunea lui de jucător, furia fără margini şi fără frîu de a se încredinţa hazardului decît faptul că se lasă mereu şi neîncetat ras la joc — el, care-i rade pe ceilalţi pentru că nu ştie să se abţină de la joc, chiar cînd norocul nu-i surîde. Precum o prostituată care aduce peştelui ei cîştigul unei dragoste penibil simulate, numai pentru a simţi în realitate acel ceva din care nu acordă prietenilor ei ocazionali decît iluzia, tot aşa Casanova dă amicilor săi dubioşi tot ce fură de la novici, cu neruşinare şi fără pudoare; nu odată ci de zece, de o sută de ori pierde prada obţinută de pe urma unei laborioase escrocherii riscînd-o pe norocul cărţilor mereu, zgîndărit de el. Dar ceea ce face din el un jucător e faptul că joacă nu pentru a cîştiga (o, cît ar fi de monoton) ci de dragul jocului; tot aşa curn trăieşte nu pentru a se îmbogăţi şi a fi fericit în confortul şi căldura unei situaţii burgheze, ci pur şi simplu pentru a trăi — jucătorul este aici în elementul primar al existenţei. Niciodată el nu caută destinderea definitivă, ci dimpotrivă, tensiunea constantă, eterna aventură, pe diagonala negrului şi roşului, a caroului şi a asului — freamătul loviturii reuşite sau eşuate îi sînt necesare pentru a-şi simţi nervii şi paţima clotitoare. Ca şi sistola şi diastola, ca expiraţia şi inspiraţia substanţei arzătoare a universului, el are nevoie de această alternativă de sărăcie şi bogăţie, îi trebuie aventura prelungită la infinit. Şi, cum chiar şi o viaţă de o varietate atît de cinematografică are nevoie de intervale de calm între loviturile de teatru, surprize şi furtuni, el umple aceste spaţii libere cu tensiunea artificială a fatuus-ului, (soartei) căţilor; şi numai graţie furioaselor sfidări lansate de el hazardului poate atinge el aceste curbe neaşteptate care-l fac să cadă de sus în jos, adevărate căderi zgomotoase în neant: azi încă cu buzunarele pline de galbeni, mare senior cu doi lachei la spatele trăsurii, mîine vînzîndu-şi diamantele unui evreu şi amane-tîndu-şi pantalonii la Muntele de Pietate (nu-i o glumă, s-a găsit la Zürich o recipisă de acest gen).

Dar așa și nu altfel își dorește viața acest aventurier desăvârșit, o viață bine zguduită de aceste explozii subite de fericire și de disperare: iată de ce aruncă neîncetat sortii, ca ultimă și unică miză, toată vehementa sa ființă. Zeci de ori duelînd, e la un pas de moarte, de zeci de ori riscă galerele sau munca silnică; milioane trec prin buzunarele lui pentru a nu rămîne acolo și nici gînd să se ostenească pentru ca să-i rămîină din ele chiar și un pic.

Dar tocmai pentru că se dăruie întotdeauna și cu totul, mereu tuturor, jocurilor, tuturor femeilor, tuturor clipelor și tuturor aventurilor el sfîrșește prin a cîștiga bunul suprem: plenitudinea infinită a vieții, deși moare ca un cerșetor nenorocit, total la cheremul altuia.

HOMO EROTICUS

„Am fost eu oare un seducător? Nu, m-am găsit acolo, chiar în clipe când dulcea magie a naturii își începuse lucrarea; și nici n-am părăsit vreo femeie, căci fiecareia sufletul meu i-a rămas etern recunoscător“.

(*Arthur Schnitzler, Casanova la Spa*)

Face pe diletantul și de cele mai multe ori fără succes, în toate artele pe care le-a creat Dumnezeu; scrie versuri greoaie și raționalmente filosofice care te adorm; scîrțîie mediocru din vioară și conversează, ca să-l flătăm, ca un enciclopedist. Dar e mult mai puternic când e vorba de acele jocuri inventate de Diavol și care sînt jocurile numite faraon, biribi, cărțile și zarurile, domino-ul, arta de a înșela, alchimia și diplomația. Totuși, numai în jocul dragostei cedează Casanova și se arată maestru și vrăjitor.

Aici, printr-o chimie creatoare, sutele sale de talente risipite și fragmentate se continuă în elementul pur al perfectului erotic; aici și numai aici acest diletant echivoc are într-adevăr geniu. Corpul său pare să fie făcut pentru serviciul Cytherei. Cu o prodigalitate excepțională, cît cuprindea cu brațele, natura, de obicei zgîrcită, a scos totul din creuzetul său pentru a aduna tot sucul, toată senzualitatea, forța și frumusețea pentru ca femeile să aibă bucuria de a vedea născîndu-se, încă odată, un adevărat bărbat, un mascul, un exemplar tare și totuși înflăcărat, cîntărind cît trebuie și acționînd cît trebuie, de calibru masiv și cu o formă bine definită. Căci am greși dacă l-am reprezenta fizic pe Casanova, cuceritorul, după tipul nostru de frumusețe la modă, zvelt și subțire: acest beluomo nu este un efeb, ci un adevărat armăsar uman, cu umerii lui Hercule Farnese, cu muș-

chii unui gladiator roman, cu frumusețea brună a țigani-
lor, cu impetuozitatea și insolența unui *condottiere* și
căldura virilă a unui faun păros. Corpul lui e un metal
frământat de elan și de forță debordantă: patru sifilis-
uri, două otrăviri, vreo duzină de lovituri de spadă, anii
posomorîți și groaznici petrecuți sub cheie, în închisorile
nenorocite ale Spaniei, bruştele tranziții de la căldura
siciliană la gerul moscovit, toate nu aduc nici o atingere
vigoarei sale falnice, întotdeauna gata la datorie. Oriunde,
oricînd, ajunge scînteia unei priviri, contactul fizic exer-
citîndu-se de la distanță cu o vecinătate feminină pen-
tru ca să se înflăcăreze și ca să funcționeze această ne-
maipomenită sexualitate. Timp de un fecund sfert de
secol el joacă rolul unui *Messer sempre pronto* „a unui
domn mereu gata“ din farsele italiene; el învață fără
preget pe femei matematici mai înalte decît știu cei mai
întrepizi amorezi ai lor și pînă la patruzeci de ani nu
cunoaște decît din auzite eșecul la pat, căruia Stendhal,
în tratatul său *De l'ammour* îi consacră un capitol spe-
cial. Un corp care niciodată nu-i obosit cînd îl îmbie plă-
cerea, o plăcere care, la rîndul ei, n-are odihnă, care
pîndește nervos orice feminitate, o pasiune care, cu
toată risipa ei nebunească nu sărăcește niciodată, o furie
a jocului care nu se teme de nici o miză; într-adevăr,
natura a încredințat rareori unui maestru un trup, un
instrument cu corzi atît de bine conceput, o asemenea
viola d'amore pentru a cînta la ea toată viața.

Dar măestria sub toate rapoartele mai cere încă, pen-
tru ca talentul înnăscut să se poată desfășura complet, o
garanție specială: dăruirea completă de sine, concentra-
rea absolută. Numai monograma unei pasiuni atinge ma-
ximul acesteia din urmă; numai concentrarea completă
într-o singură direcție dă un randament complet; ca mu-
zica pentru muzician, ca forma literară pentru poet, ca
banii pentru zgîrcit și ca recordurile pentru sportiv, fe-
meia este (prin curtea care i se face, dorința pe care o
inspiră și prin posedarea ei) cea care devine pentru ade-
văratul erotic binele, nu numai cel mai important ci și
unicul care există pe lume. Din cauza eternei gelozii care
există între pasiuni, îi este permis să se dăruie numai
acesteia, ei singure, și de a prinde numai în ea, în ea

singură, sensul și infinitul universului. Casanova, etern infidel, rămîne fidel lui însuși în pasiunea pe care o are pentru femeie. Dați-i inelul dogilor venețieni, comorile lui Fugger, titluri de noblețe, o casă și o pensie, gloria căpitanului și a poetului, că va respinge cu o mîină ușoară toate aceste frivolități, aceste prostii fără valoare față de mirosul unei noi piei, de dulcele aspect și de momentul fără egal cînd o femeie e gata să cedeze, față de privirile strălucitoare și deja tulburate de norii plăcerii care emană dintr-o femeie care i se dăruie și pe care încă n-a avut-o. Toate promisiunile lumii, onoruri, funcții și demnități, distracții, sănătate și toate plăcerile, el le dă la o parte ca fumul unei pipe, în schimbul unei aventuri sau chiar a unei posibile aventuri. Căci acest jucător al erotismului nu are nervi să iubească pentru a dori; deja presentimentul, proximitatea ghicită dar încă intangibilă a unei aventuri îi încinge imaginația și îi dă gustul anticipat al plăcerii și al pasiunii. Se dă un exemplu dintr-o sută: cel de la începutul volumului doi, cînd Casanova merge cu diligența la Napoli, pentru o afacere foarte importantă. Pe drum, într-un han, vede în camera vecină, într-un pat străin, o femeie frumoasă lîngă un căpitan ungur; nu, nebunia e și mai mare, el nici nu știe dacă e frumoasă, căci încă nici măcar nu a văzut-o, fiind ascunsă sub plapumă. A auzit doar rîsul, rîsul unei femei și e destul ca să-i freamăte nările. Nu știe nimic despre ea, dacă e seducătoare, frumoasă sau urîță, tînră sau bătrîină, complezentă sau cuminte, liberă sau deja legată de cineva și, totuși, el aruncă cît colo, sub masă, proiectele sale anterioare, împreună cu valiza lui; pune să se deshame caii deja înhămați și rămîne la Parma numai pentru că această șansă a unei aventuri, minimă și cu totul imprecisă ajunge să-l înnebunească pe el, jucătorul mereu gata să-și încerce norocul. Astfel, în modul cel mai nebunesc posibil, dar care, totuși, este atît de înțelept în sensul cel mai intim și mai natural lui, astfel procedează Casanova oricînd și oriunde. Pentru a petrece o oră cu o femeie necunoscută ziua sau noaptea, dimineața sau seara, el va fi fără echivoc gata să comită orice nebunie. Cînd dorește, nici un efort nu-l oprește, cînd vrea să cucerească nu se teme de nici o rezistență.

Pentru a revedea o femeie, ca acea soție de primar neamț care, aparent, nu reprezintă cine știe ce pentru el și despre care nici măcar nu știe dacă-l va putea cumva face fericit, el se prezintă cu neobrăzarea pe frunte într-o societate care nu-l cunoaște și este obligat să îndure, stângînd din dinți, remarcile amfitrionului și rîsetele celorlalți.

Înfometat și înghețat, Casanova va petrece fără să se plîngă o noapte întreagă într-o pivniță genială, printre șobolani și păduchi, numai pentru ca în zori să aibe speranța de a ajunge la țintă, cu toate dificultățile; riscă de zeci de ori să se bată în duel, să fie împușcat, ofensat, umilit, stors de bani, îmbolnăvit, și toate astea nu pentru o Anadiomenă, ceea ce ar putea fi de înțeles dacă într-adevăr o iubește, dacă o dorește din tot sufletul și din toată ființa lui, ci pentru o oarecare, care se dăruie oricui, pentru orice femeie care se găsește în preajmă-i, pentru simplul motiv că e femeie, adică încărcarea acestui sex atît de diferit de al său și atît de dorit de el. Orice codoș, orice pește îl poate jefui pe acest celebru seducător în modul cel mai simplu; orice soț larg în vederi sau poate complezent poate să-l bage în afacerile cele mai murdare, de îndată ce este excitat. Dar cum ar putea fi altfel, atîta vreme cît setea erotică a lui Casanova nu poate să fie vreodată complet potolită? *Semper novarum rerum cupidus*, tot timpul umblînd după o nouă pradă, dorințele lui freamătă fără încetare în așteptarea necunoscutului. Un oraș fără aventuri nu-i pentru el un oraș și lumea fără femei nu-i lume; ca de oxigen, de somn sau de mișcare, acest corp de mascul are nevoie tot timpul să aibe în pat o carne dulce și voluptuoasă, iar mintea lui, mereu agitată, are nevoie de tensiunea palpitantă a aventurii. Fără femeie el nu se poate simți în largul său, nici măcar o lună, nici o săptămînă, nici o zi, nicăieri și niciodată. Continenta, în vocabularul lui Casanova, înseamnă pur și simplu prostăție și plictis.

Nu e de mirare că, cu un apetit atît de robust și cu un consum atît de ridicat, calitatea cuceririlor lui feminine nu e întotdeauna ridicată. Cu așa un stomac de cămilă, în materie de senzualitate, nu devii un rafinat, ci un mîncău nesătul. Iată de ce a' fi fost iubită de Casanova

nu e un titlu de glorie, căci nu e necesar să fii o Elenă, și nici virgină, nici castă, nici spirituală, nici bine crescută, nici deosebit de seducătoare pentru a fi remarcată de acest nobil senior; de cele mai multe ori, acestui om îi ajunge să seducă indiferent că e vorba de o femeie, o femelă, un vagin sau de orice încarnatie polară a sexului opus, format de natură spre a-i mulțumi simțurile. Frumusețea, inteligența, finețea, sînt bineînțelese atribuite agreabile, dar, cu toate acestea, sînt ceva ridicol de secundar, pe lîngă faptul decisiv al simplei feminități, căci aceasta e singura dorință a lui Casanova: feminitatea, mereu nouă și diferită, pe care o caută sub orice formă sau deformare a ei.

De aceea trebuie să renunțăm la reprezentările romantice sau estetice pe care le-ar putea căpăta acest vast Parc-aux-Cerfs. Ca întotdeauna în erotica profesională, adică fără vreo alegere, colecția lui Casanova e extrem de pestriță, de o valoare foarte inegală și; doamne, nu e nicicum un muzeu de frumusețe. Desigur, există cîteva figuri — fețe suave de tinere încă nematurizate care ar fi demne de penelul lui Guido sau al lui Rafael, iar altele de cel al lui Rubens sau altele care ar merita să fie schițate de Boucher cu un roșu delicat pe niște evantaie de mătase dar, pe lîngă acestea, ce alte siluete nu poți găsi: prostituate de pe străduțele engleze, cărora numai mușcătorul creion al lui Hogarth le-ar putea vedea strîmbătura îngrozitoare, bătrîne vrăjitoare ale desfrîului care ar fi atras pe un Goya, fețe cangrenate de curve în stilul lui Toulouse Lautrec, țărănci și servitoare care ar fi plăcut lui Breughel — învălmășeală nebună de frumusețe și de gunoi, de spirit și de vulgaritate, adevărat bîlci al hazardului fără frîu și fără alegere! Căci acest panerotic are, în voluptatea sa, niște nervi cam neciopliți și raza dorinței lui se întinde în mod îngrijorător foarte departe, în adîncul ciudățeniei și a perversiunii.

Acest fel de activitate amoroasă permanentă nu cunoaște preferințe: ea prinde și apucă ceea ce trece la colțul străzii, ea pescuie în toate apele, mari și mici, limpezi sau tulburi, permise sau interzise. Această erotică fără margini și fără scrupule, fără opreliște, morală sau estetică, impusă de decență sau de vîrstă, nu cunoaște

suişuri şi coborîşuri, „prea devreme“ sau „prea târziu“. Aventurile lui Casanova încep cu tinere de o vîrstă care, în epoca noastră plină de reglementări, l-ar fi adus în faţa judecătorilor şi ele merg pînă la vîrsta cînd corpul nu mai e decît un schelet înfiorător, pînă la acea naivă de şaptezeci de ani numită ducesa d'Urfé, cea mai hidroasă performanţă sexuală pe care vreun om a povestit-o fără ruşine posterităţii. Această noapte walpurgică, fără nimic clasic, se învîrteşte prin toate ţările şi clasele sociale; figuri dintre cele mai delicate şi pure, cuprinse de arsura primei lor pudori, femei distinse, îmbrăcate în dantele şi strălucind de pietre preţioase, întind grăbite mîna, pentru a intra în horă, rebuturilor din bordele, grozăviilor din tavernele cu marinari; cinica desmoştenită de soartă, şchioapa vicleană, fetiţele vicioase, bătrînele în călduri, totul se înghesuie, se calcă pe picioare în cursul acestui joc de sabat. Mătuşa lasă nepoatei patul încă cald, şi la fel face mama pentru fiică; codoşii îşi bagă copiii în casa acestui bărbat cu simţurile mult prea treze, iar soţii complezenţi, pe propriile lor soţii; tîrfe ale soldaţilor, impart cu nobile doamne aceeaşi plăcere fugară, a aceleiaşi nopţi. Da, trebuie să renunţi, în sfîrşit, la obiceiul involuntar de a trata performanţele amoroase ale lui Casanova în maniera stampelor galante ale secolului al optsprezecelea, cu scene întotdeauna graţioase şi de o voluptate apetisantă; desigur, trebuie avut, în sfîrşit, curajul de a vedea aici erotica lipsită de alegere, cu contrastul ei ţipător, cu realismul său concret, ca fiind un pandemoniu al senzualităţii masculine, un *libido* atît de ineputabil, atît de neselectiv ca cel al lui Casanova, nu cu obstacole şi, mai ales, nu lasă să-i scape nimic; Casanova e tot atît de atras de extraordinar şi de cotidian, nu există anomalie care să nu-l excite, nu există absurditate care să-l dezbetă. Paturi cu păduchi, cearceafuri murdare, mirosuri dubioase, prietenii cu „peştii“, prezenţa „ghicitorilor“, ascunşi sau chemaţi cu dinadinsul, escrocheriile josnice şi bolile obişnuite, toate acestea sînt fleacuri pentru acest taur divin care, ca un nou Jupiter, vrea să cuprindă Europa, întreg universul feminin în fiecare din formele şi atitudinile sale, în fiecare figură şi în fiecare schelet, cumplit de nesătul de noutăţi fan-

tastice și de lucruri naturale, într-o dorință care aminteste întru totul pe zeul Pan și care este deja aproape aceea a unui maniac. Dar, fapt tipic pentru virilitatea acestui erotic: poate să-i zvîcnească sîngele oricît de nestăvilit și mereu, niciodată nu părăsește vadul trasat de natură. Instinctul lui Casanova se oprește brusc la frontiera sexuală. Un castrat îi face silă și îi gonește cu bastonul pe pederasți; toate depravările și perversiunile lui nu se exercită decît în lumea femeilor, care este sfera lui de perfecțiune și de selecție înăscută și căreia îi rămîne mereu fidel. Dar în acea sferă el nu cunoaște limite, nici piedici, nici frîu; fără a alege, fără calcul și fără încetare, această plăcere licărește spre orice femeie, cu beția voluptății mereu înnoită de orice altă femeie, care e specifică faunilor.

Dar tocmai această beție și acest firesc al dorinței lui, care amintesc de Pan, dau lui Casanova o putere deosebită asupra femeilor și-l fac aproape irezistibil. Cu instinctul focos al sîngelui, ele simt în el masculul, ființa arzătoare și înflăcărată care sare asupra lor; și ele se lasă posedate de el, pentru că li s-a dăruit întru totul, nu unei unități feminine ci pluralității femeii care este în ele, s-a dăruit contrastului și polului său opus. În fine, par a simți ele cu intuiția sexului lor, iată-l pe unul care nu-i ca ceilalți, care nu le face curte numai din cînd în cînd și în mod accesoriu, care nu se lasă copleșit de afaceri și de datoriile profesiei, și nu e nici îmbufnat, grăbit și supărăcios ca un om însurat — în fine, iată unul care se aruncă înspre noi cu tot avîntul ființei sale, ca un torent, fără să se menajeze, ca un risipitor care nici nu pregetă și nici nu alege. Și, de fapt, el știe să se dăruie total: el va fi întotdeauna gata să-și sacrifice fără scrupule ultima picătură de voluptate din corp și ultimul ban din buzunar pentru oricare femeie, numai pentru că e femeie și pentru că atunci ea îi potolește setea pe care o are pentru feminitate.

Căci a vedea femei fericite, uimite în adîncul sufletului lor, încîntate, surîzătoare și cucerite, iată care este pentru Casanova desfătarea desfătărilor. Cît timp are bani, copleșește fiecare femeie cu daruri alese rafinat; îi flatează vanitatea prin lux și prodigalitate, îi place să o

îmbracă elegant, să o acopere de dantele înainte de a o dezbrăca pînă la piele; îi place să o uimească cu lucruri scumpe și năvăzute înainte, cu valul nestăvilat al cheltuielilor și cu flacăra pasiunii — într-adevăr ca un zeu, un Jupiter darnic, care face să se reverse pe femeia iubită totodată o ploaie de aur și focul din vinele sale. Și dacă, asemănîndu-se și astfel lui Jupiter, el dispare cîrînd printre nori („am iubit nebunește femeile, dar le-am preferat întotdeauna libertatea“) aureola lui nu se întunecă, ci dimpotrivă, crește căci, grație caracterului de fenomen elementar pe care-l îmbracă apariția și dispariția lui, femeile păstrează amintirea acestei beții și dăruiri neasemuite, acestei încîntări în desfătare, acestei aventuri splendide care nu s-ar mai putea repeta și care nu e urmată de dezamăgirea pe care o aduc, cu ceilalți, obișnuința și banalitatea actului sexual.

Fiecare din aceste femei simte instinctiv că un om ca acesta este imposibil ca soț, pe post de Celadon credincios; ea și-l va aminti în vise, doar ca amant, ca Dumnezeu al unei singure nopți! Deși le părăsește pe toate, nici una nu l-ar dori altfel decît cum a fost: iată de ce Casanova nu are nevoie să fie așa cum e, adică sincer în infidelitatea pasiunii sale, și de ce va cuceri pe fiecare. O ființă ca el nu are nevoie să facă recurs la simulare sau să urce diapazonul; el nu trebuie să inventeze artificii lirice sau frauduloase pentru a seduce: Casanova trebuie doar să dea frîu liber sincerei lui pasiuni și ea va lucra în favoarea lui. Iată de ce zadarnic tineri timizi, doritori să afle secretul succeselor acestui maestru, vor răsfoi cele șaisprezece volume ale acestei *Ars amandi*: seducția nu se învață din cărți, după cum poezia nu se învață din tratate de versificație. Nu poți împrumuta nimic de la acest maestru, și nici învața de la el, căci nu există șmecherii tip Casanova, nu există o tehnică a cuceririlor și a seducției; care ar putea fi numită casanoviană. Secretul său constă în sinceritatea dorinței lui, în deslănțuirea elementară a unei firi pasionale.

Am scris cuvîntul sinceritate, lucru care pare surprinzător cînd e vorba de Casanova. Dar nu-i loc de proteste, căci tocmai în jocul dragostei se poate observa un fel de loialitate la acest trișor prins asupra faptului, la

acest escroc patentat. Raporturile lui Casanova cu femeile sînt într-adevăr leale, pentru că sînt pur și simplu de ordin sexual și senzual. E trist de spus dar, în dragoste, nesinceritatea începe întotdeauna cînd intervin sentimente înalte. Acel băiat cumsecade care este trupul omenesc nu te înșală niciodată; niciodată nu-și sporește tensiunile și dorințele sale cele mai puternice nu merg peste cele ce sînt firești. Numai cînd intervine mintea și sentimentul pasiunea are tendința de a exagera, de a minți, și introduce în relațiile noastre pămîntești eternități iluzorii. Îi este deci, ușor lui Casanova, care nu depășește niciodată limita celor trupești să-și țină promisiunea; grație bogatului magazin al senzualității sale, el dă plăcere pentru plăcere, trupul pentru trup, și nu face niciodată datorii de suflet. Iată de ce femeile pe care le posedă nu se simt, *post festum*, înșelate în speranțe platonice; deoarece acest om în aparență frivol nu le cere alte încîntări decît spasmele sexului, deoarece nu le duce cu vorbe dulci despre nesfîrșirea sentimentului, el le va scuti întotdeauna de decepții.

Fiecare e liber să califice acest gen de erotism ca o dragoste josnică, exclusiv sexuală, ținînd de căldura pielii, lipsită de suflet și animalică, dar nimeni nu se poate lega de sinceritatea lui Casanova. Căci, într-adevăr, acest ușuratic desfrînat, prin felul lui franc și direct de a le dori, procedează mai leal și mai binefăcător pentru femei decît pasionații romantici sau marii îndrăgostiți, decît Faust (pentru a nu cita decît un exemplu), preten- dent la senzualitatea suprasenzuală care, în exaltarea sufletului său, cheamă cerul, luna și stelele, face să intervină Dumnezeu și universul în sentimentul pe care-l are pentru Margareta dar care, totuși (așa cum demult o prevăzuse Mefisto) termină această înaltă intuiție într-o formă tipic casanoviană, făcînd-o pe biata fată de paisprezece ani să-și piardă comoara în felul cel mai pămîntean posibil. În timp ce în spatele lui Goethe și al lui Byron există o mulțime de femei cu viața distrusă, dezchilibrate și sfîșiate — tocmai pentru că firile nobile și cu un caracter cosmic adîncesc în dragoste, în pofida dorințelor, sufletul femeiesc într-așa un fel încît acestea, nemaiprimindu-și porția de foc, nu-și mai regăsesc forma

pămînteană — incandescența lui Casanova nu prea face ravagii în suflete.

El nu provoacă catastrofe; a făcut unele femei ferice și niciuna nu devine isterică; toate ies intacte din această aventură pur senzuală pentru a reveni la cotidian, adică la soții sau la amanții lor. Dar niciuna nu se sinucide sau nu se lasă pradă disperării; echilibrul lor interior n-a fost tulburat, abia dacă a fost atins, căci pasiunea lui Casanova, care se înfățișează lor drept și care este esențial sănătoasă prin claritatea ei, nu ajunge pînă la stratul profund care să le schimbe destinul. El doar alunecă asupra lor, ca un vînt tropical, pentru a descătușa în ele o senzualitate mai focoasă. El le înflăcărează, dar nu le arde; cucerește fără a distruge; seduce, dar nu demoralizează; și tocmai pentru că erotismul lui nu atinge decît rețeaua, mai rezistentă, a epidermei, fără a atinge pe cel, mai fragil, al sufletului adevărat, cuceririle lui nu lasă în urma lui dezastre. Iată de ce Casanova, ca amoret, este lipsit de caracter demonic; el nu devine niciodată eroul tragic al unui destin și nici măcar un om cu probleme. El rămîne doar cel mai genial episodist al jocului dragostei care a existat vreodată pe lume.

Dar această lipsă a sufletului duce inevitabil la întrebarea dacă mai poți numi dragoste acest *libido* exclusiv trupesc pe care-l provoacă orice fustă. Bineînțeles, dacă îl compari pe Casanova *homo eroticus* sau *erotissimus* cu Werther sau Saint-Preux, acești îndrăgostiți nemuritori. Acest sentiment de exaltare care seamănă aproape cu pietatea și care, la vederea ființei iubite se împărtășește totodată din natura universală și din dumnezeire, această înălțare deasupra sie însuși și această deschidere a sufletului, produse de Eros, rămîn inaccesibile lui Casanova, din prima pînă în ultima sa zi. Nici o scrisoare care merită să fie citată, nici un vers din mîna lui nu dovedesc o adevărată tresărire de dragoste care să depășească clipele petrecute în pat; e chiar îndoielnic să i se poată recunoaște facultatea de a avea o pasiune adevărată căci pasiunea — „dragostea pasiune“ cum o numește Stendhal — contrazice, prin ceea ce are unic de fiecare dată, zilnicul acestui *libido*, ea nu apare decît rareori și atunci cînd o adunare de forțe sentimentale

multă vreme acumulată și îngrămădite se năpustește ca fulgerul spre obiectul iubirii.

Casanova, dimpotrivă, risipește prea des înflăcărările sale, se destinde prea des pentru a fi capabil de o tensiune supremă, comparabilă cu străfulgerarea; pasiunea lui, care este exclusiv erotică, nu cunoaște extazul pasiunii supreme, care nu are loc decît o singură dată. Iată de ce nu trebuie să ne speriem cînd se face că este cumplit de nenorocit din cauza plecării Henriettei sau a frumoase portugheze; el nu va face apel la pistol și, într-adevăr după două zile îl găsim cu altcineva, într-un bordel. Cînd măicuța C.C. nu mai poate veni de la Murano la cazinou și în locul ei apare maica M.M., el se consolează cu o repziciune fantastică; pentru el, una o înlocuiește pe cealaltă și nu e greu să ne dăm seama că acest erotic desăvîrșit n-a fost niciodată îndrăgostit serios de vreuna din numeroasele femei pe care le-a posedat, ci doar de eterna lor pluralitate, de schimbarea neîncetată și de multiplicitatea aventurii.

Într-o zi, chiar el a lăsat să-i scape aceste vorbe primejdioase: „chiar atunci simțeam tainic că dragostea nu-i decît o curiozitate mai mult sau mai puțin mare“. Și, pentru a-l înțelege și mai bine, n-avem decît să luăm această definiție și să analizăm bine cuvîntul care în germană, înseamnă curiozitate; găsim atunci pe *Neu-Gierde*, adică dorința mereu nouă a unui lucru mereu nou, a unor experiențe mereu diferite cu femei mereu diferite. Niciodată nu-l excită individualitatea, ci varianta neobosit nouă, pe eșichierul nesfîrșit al lui Eros. Felul său de a cuceri o femeie și de a o părăsi este atît de firesc și lesne cum este inspirația și expirația; și această desfătare pur funcțională explică de ce Casanova, ca artist, nu ne dă cu adevărat plastica psihologică a niciuneia din miile sale de femei, ca să spunem drept, toate descrierile sale ne fac să bănuim că nu a privit niciodată cu atenție chipul amantelor sale, cel mult *in certo punto*, dintr-o perspectivă întru totul mediocră. Ceea ce îl entuziasmează, îl „înflăcărează“, sînt întotdeauna, așa cum se întîmplă cu meridionalii, aceleași lucruri: elementele sexuale ale femeii, de o senzualitate grosolană, pe care le-ar observa și un țăran, tangibilie și care-ți sar în ochi,

mereu și mereu (pînă la sațietate), acel „sîn de alabastru“, acele „hemisfere divine“, acea „Talie a lui Juno“, acești „nuri dintre cei mai ascunși“ care tot timpul sînt scoși la lumină printr-un hazard mereu diferit — deci, exact ceea ce ia ochii unui elev de liceu care tînjește după o femeie de serviciu. Astfel, din nenumăratele Henriete, Irène, Babette, Mariuci, Hermeline, Marcoline, Ignatii, Lucii, Estere și Clare (ar trebui, de fapt, citat tot calendarul) nu rămîne nimic, decît o gelatină de culoarea cărnii, de corpuri feminine calde și voluptuoase, o banală confuzie de cifre și de numere, de performanțe și de entuziasme; ceea ce e tocmai felul de a concepe lucrurile, un bețiv care, dimineața, trezindu-se mahmur, nu mai știe nici unde, nici cu cine s-a îmbătat noaptea trecută. Nici un contur corporal și cu atît mai puțin spiritual al acestor optzeci ori șaiszeci de femei nu proiectează, în descrierea lui, o umbră de plasticitate sau de psihafizică. El nu s-a bucurat de ele decît cu pielea, nu le-a simțit decît epiderma, nu le-a cunoscut decît carnea.

Și astfel etalonul precis al artei ne arată cu mai multă limpezime decît viața însăși diferența enormă care există între un simplu erotic și adevăratul îndrăgostit, între cel care obține totul și nu păstrează nimic și cel care nu dobîndește mare lucru dar, prin puterea sufletului, exaltă această clipă efemeră pînă cînd o face traianică. O singură experiență a lui Stendhal, acest erou al dragostei care, dacă ne luăm după fapte, nu prea ar fi grozav, degajează mai multă substanță spirituală, prin sublimare, decît trei mii de nopți, iar cele șaisprezece volume ale lui Casanova nu ne fac să înțelegem mai bine decît patru versuri de Goethe pînă la ce profunzimi de sentiment și la ce zone extazice ale spiritului ne poate duce Eros. Considerate în sensul cel mai elevat, Memoariile lui Casanova sînt mai degrabă o dare de seamă statistică decît un roman, mai degrabă relatarea unor campanii decît un poem, mai degrabă un *Codex eroticus*, sînt un *Kame-sutra* occidental, o odisee de călătorii carnale, o Iliadă a eternului rut masculin spre eterna Elenă. Valoarea lor constă în cantitate și nu în calitate, ele devin prețioase prin variante și nu prin cazul izolat, nu-

mai prin forma multiplă și nu prin semnificația spirituală.

Dar tocmai datorită acestei mulțimi de experiențe trăite și prin admirația pe care o are pentru performanța fizică, — (lumea noastră care, mai totdeauna, se limitează la a înregistra recordul și nu măsoară decît rareori forța spirituală), a devenit Giacomo Casanova simbolul triumfătorului falie și i s-a dat cea mai prețioasă coroană a gloriei, prin faptul că numele lui a devenit o expresie. A fi un Casanova înseamnă în zilele noastre a fi un cavalier irezistibil, un om lacom de femei, un seducător desăvîrșit, el reprezintă în mitul masculin exact ceea ce Elena, Firné și Ninon reprezintă în mitul feminin. Întotdeauna, umanitatea, dorind să creeze cu ajutorul milioanei sale de larve de o zi tipul nemuritor, este obligată să impună unui caz general rezumatul unei fețe individuale, și astfel acest fiu de actori venețieni obține onoarea neașteptată de a fi considerat din toate timpurile ca încarnarea eroului dragostei.

E drept că trebuie să împartă acest piedestal de invidiat cu un tovarăș, care e chiar legendar; alături de el stă, cu o origine mai nobilă, cu o fire mai întunecată și purtări mai diavolești rivalul său spaniol, Don Juan. De-seori, contrastul latent care există între acești doi maestrii ai seducției a fost schițat (mai întîi, după cîte cunosc, în modul cel mai fericit de Oscar-A.-H. Schmitz), dar așa cum antiteza intelectuală Leonardo da Vinci — Michelangelo, Tolstoi — Dostoievski, Platon — Aristotel este departe de a fi epuizată deoarece fiecare generație o minuieste psihologic, tot așa rămîne fecundă paralela între cele două forme fundamentale ale eroticului. Căci, deși amîndoi se aruncă mereu și fără încetare pe turma lor sălbătică sau doar delicios speriată, ei aparțin unor rase complet diferite prin felul lor de a fi și de a acționa.

Don Juan, contrar ușuraticului și epicureicului Casanova, care nu are nici principii și nici frîu, este rigid legat de o castă, e un hidalgo, un gentilom spaniol și, chiar cînd se revoltă, creștin în sentimentele sale. Ca la un spaniol pur sînge, întreaga lui gîndire sentimentală se învîrte în jurul noțiunii de onoare; ca orice catolic din evul mediu el împărtășește, fără a ști, părerea Bisericii pentru

care raportul carnal e un păcat. Dragostea în afara căsătoriei, văzută din această perspectivă transcendentă a creștinătății înseamnă (și asta e teribil de excitant) ceva diabolic, contrar lui Dumnezeu, ceva oprit, o erezie a cărnii, o idee care l-ar face să rîdă sincer pe libercugetătorul Casanova, în vinele căruia curge, încă fierbinte, sîngele Renașterii, iar femela, femeia, este unealta acestui păcat; sensul și ființa sa nu servesc decît a răului. Natura sa, existența sa chiar, sînt deja seducție și primejdie; iată de ce virtutea cea mai perfectă nu este decît închipuire la femeie, iluzie și semn al șarpelui.

Don Juan nu crede în puritatea și nici în castitatea niciuneia din aceste fiice ale Diavolului; el știe că fiecare dintre ele este goală sub hainele ei, accesibilă tentației. Și dorința de a demasca aceste *mille e tre* exemple, această fragilitate a femeii, de a-și dovedi sieși, lumii și lui Dumnezeu că toate aceste *donnas*, care par de neatins, aceste soții credincioase, aceste copilandre exaltate, aceste logodnice ale lui Hristos, promise lui Dumnezeu toate, fără excepție, se lasă seduse, iar acești „îngeri din biserică” sînt „maimuțe la pat”, această dorință și numai ea îndeamnă pe acest neostoit alergător după fuste să-și reînnoiască mereu încercările pasionate de a seduce.

Nimic mai absurd deci, în consecință, de a face din Don Juan, acest dușman înrăit al sexului feminin, un îndrăgostit, un prieten al femeilor, căci niciodată vreo dragoste sau vreo aplecare sinceră nu-l duc spre ele, ci doar una primitivă a masculului îl împinge drăcește spre femeie. Dacă o ia, nu e pentru a o avea lîngă el, ci întotdeauna pentru a-i smulge ceva, pentru a le lua ce au ele mai de preț, onoarea lor. Plăcerea lui nu țîrșnește, ca la Casanova, din cordoanele seminale, ci din minte, căci din fiecare din femei acest sadic al sufletului vrea să umilească, să rușineze și să rănească feminitatea; bucuria lui e complet indirectă, ca un preludiu al disperării pe care o va simți mai tîrziu orice femeie profanată de el, pe care el o dezonoarează și pe care, astfel, a demascat-o în carnalitatea ei grosolană și tot atît de josnică precum cea a unei servitoare.

Iată de ce stimulentul vînătorii (contrar lui Casanova, pentru care cea mai bună e cea care se dezbracă cel mai

repede) crește la Don Juan odată cu dificultatea. E imposibil să ni-l închipuim, ca pe Casanova, la o prostituată sau într-un bordel, pe el, care nu-i excitat decît de actul diabolic al umilirii, al violării unice, nerepetate, a fidelității conjugale, prin deflorarea unei virginități sau dezonorarea unei maici.

Cînd a posedat o femeie, experiența s-a terminat; femeia sedusă nu-i decît un cifru și un număr în registrul cu ținerea căruia l-a însărcinat pe un fel de contabil al lui, pe Leporello. Niciodată nu se gîndește să mai privească drăgăstos, o ultimă dată, pe amanta nopții sale — a unei singure nopți — căci așa cum vînătorul nu stă lîngă vînatul ucis, nici acest seducător profesionist nu rămîne lîngă victima lui, odată experiența terminată; trebuie să plece mai departe, mereu la pîndă, spre prăzi cît mai numeroase căci instinctul său esențial (și asta imprimă figurii lui luciferiene un caracter demoniac) îi dă o misiune și o pasiune fără de sfîrșit: cea de a aduce dovada universală că toate femeile și deci, în mod absolut, sexul feminin, sînt destinate păcatului. Erotismul lui Don Juan nu caută și nici nu găsește vreo odihnă în plăcere; printr-un fel de răzbunare pe care o are în sînge, el este, ca bărbat, mereu în război cu femeia, iar Diavolul i-a dat în acest scop armele cele mai bune: bogăție, tinerețe, noblețe, grație a trupului și, ceea ce mult mai important, o imposibilitate glacială și absolută.

Efectiv, de îndată ce au fost învinse de tehnica lui rece, femeile văd în Don Juan pe Diavolul însuși; ele urăsc, cu toată patima dragostei lor din ajun, pe urîtul dușman ereditar care, a doua zi, toarnă peste pasiunea lor dușul rece al rîsului său ironic (așa cum a știut să ni-l immortalizeze Mozart). Toate se rușinează de slăbiciunea lor; sînt înnebunite, furioase și turbate în revolta lor neputincioasă față de acest ticălos care le-a înșelat, îndus în eroare și prădat și ele urăsc în el întreg sexul masculin.

Toate, Ana, Elvira, cele o mie trei femei care s-au lăsat cucerite de solitudinea lui calculată rămîn pentru întotdeauna moralmente otrăvite ca femei. Dimpotrivă, cele care s-au dăruit lui Casanova îi mulțumesc ca unui zeu, și-și amintesc cu plăcere mîngîierile lui fierbinți,

căci nu numai că nu le-a prădat sentimentele, că nu le-a rănit în feminitatea lor, dar le-a mai și dat o nouă certitudine în viață; prin acel lucru pe care satanicul Don Juan le obligă să-l disprețuiască, precum o umilință supremă, o împreunare animalică, o clipă satanică, o slăbiciune femeiască — adică acea puternică legătură trupească, acel fel de a se lăsa cuprins de clorest, tocmai prin acela chiar Casanova, drăgăstosul *magister artium eroticarum* le învață să recunoască sensul veritabil, datorită cea mai plăcută a naturii lor femeiești. A fugi de dragoste și a nu se dărui, — este un păcat față de sfîntul duh al cărnii, față de sensul naturii dorit de Dumnezeu — le spunea convingător acest preot blînd, care este, în același timp, un epicureu cu corp viril; și fiindcă știe să le mulțumească, ele, fericite de a-l vedea fericit, se simt fără nici o vină și eliberate de orice piedici.

Cu o mîină ușoară și duioasă, el dezbracă aceste femei nedesăvîrșite (căci ele nu devin cu adevărat femei decît după ce s-au dărui) nu numai de haine, dar și de orice timiditate sau teamă; el le face fericite, odată cu fericirea lui; el scuză plăcerile lor prin propriul său extaz. Căci Casanova nu se bucură total de o femeie decît dacă împărtășește bucuria cu ea, dacă o regăsește în simțurile și în vinele partenerei lui. „Patru cincimi din plăcerea mea constau în a face pe femei fericite“. El are nevoie, pentru a atinge pragul bucuriei, de o bucurie împărtășită, așa cum un altul trebuie să fie iubit pentru ca să poată iubi; și performanțele lui herculeene țintesc mai puțin îndestularea propriului său trup decît al femeii pe care o strînge în brațe. Ar fi un contrasens total pentru acest altruist al erotismului, să vrea să recurgă la violență sau la viclenie pentru o desfătare pur fizică; niciodată el nu este atras — ca rivalul lui spaniol, de dorința grosolană și performanță de a poseda, ci doar de aceea de a dărui. Iată de ce, dacă veni să spunem adevărul, n-ar trebui să-l numim seducătorul, ci inițiatorul unui joc nou și captivant în care ar vrea, dacă s-ar putea, să prindă lumea întreagă, toropită și vlăguită de piedici, de obiceiuri și de morală, căci el nu caută în dragoste, și aiurea, decît plăcerea și beția noului. Numai absența de scrupule morale te eliberează de orice greutate pămîntească și, într-a-

devăr, orice femeie care s-a dăruit lui devine mai femeie pentru că devine mai știutoare, mai voluptuoasă și mai liberă; ea descoperă în trupul ei — care pînă atunci îi era indiferent — un izvor nebănuit de plăcere; în spațele valurilor dinainte ale rușinii ei ea vede, pentru prima oară, frumusețea goliciunii ei; ea a luat cunoștință de bogăția feminității ei.

Un maestru senin al dăruirii libere a învățat-o să se dăruie, să dea plăcere pentru plăcere și a nu căuta altă îndreptățire decît cea pe care i-o dă trezirea propriilor ei simțuri. Astfel Casanova, la drept vorbind, n-a cucerit femeile pentru el însuși ci mai degrabă pentru a le destăinui această formă de desfătare acceptată cu plăcere; aceasta explică de ce, de îndată, ele caută să recruteze noi adepți ale acestui cult făcut pentru a le ferici; sora mare o duce pe cea mai mică în fața altarului acestui sacrificiu fermecător; mama duce fata la acest profesor; fiecare amantă o îmbie pe cealaltă și se alătură ritualului și horei acestui zeu darnic. Cu același instinct infailibil al solidarității feminine cu care fiecare femeie sedusă de Don Juan o previne de pericol (totdeauna în zadar) pe cea căruia acesta îi face acum curte, iubitele lui Casanova, necunoscînd gelozia, și-l recomandă unele altora ca pe adevăratul împlinitor al sexului lor; și așa cum, în fiecare individualitate feminină el iubește feminitatea universală, tot așa, mai presus decît pe el însuși, ele iubesc în el simbolul omului și al maestrului pasiunii.

Casanova întrupează deci nu victoria unui vrăjitor, a unui vraci mistic al dragostei, ci natura însăși în puterea ei bună și sănătoasă: virilitatea, iată cheia secretului lui. Natural în dorințe, sincer față de simțurile lui, el aduce, în dragoste, un bun simț — *common sense* — perfect, un echilibru vital just și exact. El nu ridică femeile pe al nouălea cer al sfîințeniei; nu vede în ele demonii senzualității, ci le dorește și le iubește doar într-un fel pămîntesc, ca pe niște partenere de joc, în cel mai agreabil din toate jocurile, ca formă complementară a forței și plăcerii masculine, voită și dată de Dumnezeu. Mai pornit și cu sînge mai clocotitor decît toți poeții lirici, el nu dă un sens exagerat dragostei și nu face din ea un sens al lumii, datorită căruia stelele fac înconjurul mi-

cuțului nostru glob terestru, anotimpurile se schimbă și dispar, omenirea respiră și moare; el nu face din dragoste „Aminul universului“, cum îl numește piosul Novalis ci, plin de sănătate și de franchețe, cu privirea limpede a anticilor, el vede în Eros doar posibilitatea, totodată cea mai delicată și cea mai desăvârșită de a te bucura pe acest pământ.

Astfel scoate Casanova dragostea din ceruri și de pe culmile unde o ridicaseră liricii spre a o readuce în mijlocul umanității, unde fiecare o va putea regăsi în fiecare femeie dacă are curajul și voința bucuriei. Și, în ceasul când Rousseau inventează pentru francezi sentimentalitatea în dragoste și Werther melancolia pasiunii pentru nemți, viața îmbătătoare a lui Casanova glorifică seninătatea păgînă a dragostei, ca cel mai bun mijloc de a munci la ușurarea mereu necesară, a universului.

ANII ÎNTUNECAȚI

„De cîte ori, în viața mea, am făcut un lucru potrivit firii mele și pe care nu-l înțelegeam! Dăr mă împingea o putere tainică, căreia nu-i puteam opune nici o rezistență“.

(Casanova, *Memorii*)

Ca să fim drepți, nu trebuie să reproșăm femeilor că au rezistat așa de puțin marelui seducător, căci noi înșine, de fiecare dată cînd îl întîlnim, sîntem tentați să ne lăsăm în voia atracției și jocului artei sale de a trăi. Chiar așa, s-o spunem deschis, nu e ușor pentru cineva să citească *Memoriile* lui Casanova fără a-și înfrîna o poftă nebună. De altfel, chiar fără asta, cît de des nu ne simțim ușor apăsați de ceasurile cînd instinctul bărbătesc al aventurii dorește puternic să evadeze din cotidianul unui secol parcelar și specializat! Și atunci, în clipele noastre de nerăbdătoare nemulțumire, viața nebunească a acestui aventurier, felul său de a cuprinde, de a strînge și de a se bucura din plin, epicurismul său care acaparează sălbatic întreaga existență, ne par mai cuminți și mai reali decît pîlpîirea efemeră în regatul spiritului; filosofia lui ne pare mai vie decît doctrinele morocănoase ale lui Schopenhauer și decît dogmatismul înghețat al bătrînului Kant. Căci cît de săracă ne pare, în asemenea clipe, existența noastră ținută-n frîu și care nu s-a întărit decît grație renunțării! Și aflăm dureros care a fost prețul ținutei noastre mentale și al principiilor noastre morale, și anume pierderea oricărei spontaneități.

Tocmai pentru că ne împietrim ființa pămînteană și efemeră în forme plastice, noi ridicăm diguri în fața năvalei valurilor din univers, căci vrem să fim la adăpostul

hazardului cumplit și fără alegere care se năpustește zgomotos asupra noastră. Și, ca o fatalitate radicală, de fiecare dată când încercăm să ne eternizăm și să depășim limitele clipei, luăm acestei clipe ceva din vitalitatea prezentului ei; ceea ce acordăm, ca intensitate internă, lucrurilor care trec peste timp ne micșorează plăcerea unei vieți care nu se gîndește la nimic. Avem prejudecăți și remușcări; tîrîm după noi, la fiecare pas, ghiulelele zgomotoase ale conștiinței, căci sîntem proprii noștri prizonieri și de aceea pășim atît de greoi pe cînd ușuraticul de Casanova pune mîna lui ușoară pe toate femeile, cutreieră toate țările, se năpustește asupra raiurilor și iadurilor pămîntene, cîte sînt ele. În consecință, să nu protestăm; nici un bărbat, în adevăratul sens al cuvîntului, nu poate citi la anumite ceasuri Memoriile lui Casanova fără invidie, fără să simtă că s-a irosit în mod sterp, în comparație cu ilustrul maestru al artei de a trăi și cîteodată, ba chiar de sute de ori, ar prefera să fie Casanova mai degrabă decît Goethe, Michelangelo sau Balzac. Dacă, la început, cam surîdem de snoavele acestui om de lume și de pehlivăniile acestui pezevenghi cu aere de filosof, de la volumul al șaselea, al zecelea sau al douăsprezecelea începem să-l socotim ca cel mai înțelept dintre oameni și filosofia superficialului ni se pare cea mai inteligentă și încîntătoare doctrină.

Dar, din fericire, Casanova însuși ne face să ne revenim din această prematură admirație. Căci, registrul artei sale de a trăi are o lacună primejdioasă: Casanova a uitat de bătrînețe. O tehnică a desfătării epicuriene, așa cum este a sa, care tinde numai spre cele senzuale și sensibile, nu face parale decît pentru cei cu simțuri tinere, cu un trup plin de sevă și de putere. Și, de îndată ce sîngele nu mai clocotește atît de tare, toată filosofia desfătării se destramă și se răcește ca o ciorbă nesărată și fără gust: numai cu mușchi tineri, cu dinți solizi și strălucitor de albi poți să duci o viață ca a lui; dar, cînd dinții încep să cadă și cînd simțurile slăbesc, vai de bietul om! Căci deodată această filosofie completă și egoistă se destramă. Pentru petrecărețul tipic, curba existenței coboară neîndurător, căci risipitorul trăiește fără a avea rezerve; el risipește și-și pierde întreaga

căldură pe moment, în timp ce omul valorilor spirituale, cel care aparent renunță, adună în el, ce într-un acumulator, o căldură persistentă; cel care s-a dedicat spiritului mai încearcă, chiar în anii cei mai târzii, adesea pînă la o vîrstă patriarhală, (e cazul lui Goethe) transformări și sublimări, limpeziri și inspirații; chiar cînd sîngele i s-a răcit în vene, viața se ridică spre noi zări și surprize intelectuale și jocul bine încheiat al ideilor compensează diminuarea potențialului fizic.

Dar omul care e doar senzual, care are nevoie de faptă concretă pentru a se pune în mișcare și al cărui elan interior e provocat numai de impulsul evenimentelor, se oprește, precum roata morii cînd seacă apa. Pentru el, a îmbătrîni înseamnă a ajunge în neant și nu a trece la ceva nou; viața, acest creditor fără milă cere, cu dobîndă, restituirea a ceea ce simțuri impetuoase au risipit prea devreme și prea repede. Și astfel înțelepciunea lui Casanova sfîrșește odată cu fericirea sa, și fericirea sfîrșește odată cu tinerețea; e înțelept decît atîta timp cît e frumos, victorios și în putere. Dacă l-ai invidiat pînă spre patruzeci de ani, de acum încolo începe mila.

Căci Carnavalul lui Casanova, cel mai pestriț din toate carnavalurile Veneției, sfîrșește prematur și trist, într-o miercuri a Cenușii melancolică. Cu încetul, în povestea vieții sale de plăceri se strecoară umbre, ca sbîrciturile care apar pe o față care îmbătrînește; triumfurile pe care le povestește nu se mai repetă; necazurile se înmulțesc; e implicat din ce în ce mai des (deși, de fiecare dată, e nevinovat) în afaceri cu bani falși și bijuterii ananetate; curțile princiare îl primesc din ce în ce mai rar. E obligat să fugă din Londra, noaptea, pe ceață, și nu evită o arestare care l-ar duce la spînzurătoare decît datorită unui avans de cîteva ceasuri; e gonit din Varșovia, ca un răufăcător, e expulzat din Viena și din Madrid; la Barcelona, face patruzeci de zile de închisoare; la Florența, e dat afară din oraș; la Paris, i se transmite prin scrisoare regală, ordinul de a părăsi, și încă de îndată, orașul iubit; nimeni nu-l mai vrea pe Casanova; fiecare îl respinge sau îl dă la o parte, ca pe o molie de pe o blană. La început te întrebi mirat ce a făcut rău bietul

om pentru ca, dintr-odată lumea să se arate atît de riguroasă și atît de severă moralmente pentru fostul ei favorit. S-o fi înrăit și ticăloșit el? Caracterul său ușor echivoc s-a modificat el oare într-atît încît trebuie să te depărtezi de el subit? Nu, el a rămas același, el va rămîne mereu același, iluzionist și șarlatan, deștept și amăgitor pînă la ultima sa suflare; însă el a început să nu mai aibe elementul care provoca și concentra elanul său magnetic, adică stăpînirea de sine și conștiința biruitoare a tinereții. Este pedepsit acolo unde a păcătuit: mai întîi, femeile se depărtează de fostul lor favorit; la Londra, o mică și păcătoasă de Dalila, pe nume Le Charpillon, o pungășoaică malițioasă, dă lovitura de grație acestui uriaș într-ale dragostei. Acest episod, cel mai frumos din toate cele ale Memoriilor, deoarece este cel mai adevărat, cel mai uman și, în plus, caracterizat estetic de un element de înduioșare trebuie considerat ca un punct critic. Pentru prima oară, acest seducător imbatibil este tras pe sfoară de o femeie, și nu de o nobilă doamnă inaccesibilă, care i se refuză din virtute, ci de o șireată de prostituată, tinerică de tot, care știe să-l înnebunească, să-i toace toți banii și, în plus, nici nu-l lasă să se atingă de corpul ei păcătos... Casanova se vede respins cu dispreț, cu toți banii pe care-i dă cu nemiluita, se vede disprețuit și constată totodată că șmechera aceea mică face pe gratis dragoste cu un ucenic frizer imbecil și obraznic, dîndu-i ceea ce, cu simțurile lui lacome, el-a încercat să obțină în zadar prin bani, viclenie și constrîngere. Iată lovitura mortală pentru omul nostru și din acea clipă, atitudinea lui triumfătoare devine un pic mai nesigură.

Prematur, la patruzeci de ani, el trebuie să constate cu groază că motorul care-i permitea să înainteze victorios prin lume nu mai funcționează impecabil și pentru prima oară, se teme să nu rămînă de căruță: „Ceea ce m-a întristat cel mai mult e că a trebuit să-mi recunosc un început de slăbiciune care, de obicei, e legat de apropierea bătrîneții. Nu mai aveam acea încredere fără griji pe care ți-o dau tinerețea și sentimentul puterii tale.“ Or, un Casanova nesigur, fără putere de supermascul mereu gata să ametească femeile, fără frumusețe, fără

vlagă, fără bani, fără felul lui insolent de a se făli, sigur pe el, sigur pe victorie — ce a mai rămas încă din el, el favoritul phallus-ului și al norocului, de când a pierdut acest atu capital în bîlciul lumii? „Un domn între două vîrste“ își răspunde el melancolic, „de care fericirea nu mai vru să știe și cu atît mai puțin femeile“, o pasăre cu aripi tăiate, un mascul fără bărbăție, un iubeț nefericit, un jucător fără bani, un tip trist și plictisit, fără vlagă nici frumusețe. De îndată ce se sting fanfarele triumfului și ale științei unice a desfătării, se strecoară pentru prima oară în filosofia lui cuvîntul primejdios de „renunțare“. „Timpul când mă făceam iubit de femei a trecut; trebuie să renunț la ele sau să le cumpăr bunăvoința“. Renunțarea, ideea cea mai de neconceput pentru un Casanova, devine un adevăr crud, căci pentru a cumpăra femeile, trebuie să ai bani, dar banii, altădată, erau procurați de la și prin femei; cerul miraculos se închide; jocul s-a sfîrșit, și plictisitoare seriozitate începe și pentru acest desăvîrșit maestru al aventurilor. Și astfel bătrînul Casanova, bietul Casanova, devine din om de viață un parazit, din omul setos de cunoaștere un spion, din jucătorul de cărți un măsluitor și un cerșetor, din chefliu un scriitor și un măscărici obligat la singurătate.

Spectacolul trezește mila: Casanova depune armele, el, vechiul erou al unor nenumărate bătălii amoroase; devine prudent și modest, el, divinul neobrăzat și jucătorul temerar; încetișor, discret, pe tăcute, marele *com-mediante in fortuna* se retrage de pe scena succesorilor sale. Își părăsește costumele elegante care, spune el, „nu mai corespond situației mele“; odată cu inelele, cerceii de diamant și tabacherele de preț, el renunță și la mîndria lui ostentativă, își aruncă teoria la coș, ca pe o carte măsluită și, tot îmbătrînind, își pleacă capul în fața necruțătoarei legi de oțel a vieții care, din curtezanele îmbătrînite, face obligatoriu codoașe, din jucători, trișori, din aventurieri, lingăi. De când sîngele lui nu mai clocotește în trup, vechiul cetățean al lumii începe deodată să tremure de frig în plin infinit al universului pe care îl iubea atît de mult și să aibe nostalgia ținutului natal. Și ca atare el, altădată atît de mîndru (bietul Casanova, care n-a știut să o termine regește!), pleacă frun-

tea lui vinovată și, plin de remușcări, cere ispășit iertare guvernului venețian; scrie osanale inchizițiilor; face o cărțulie patriotică, o respingere a atacurilor îndreptate împotriva guvernului venețian, în care nu se sfiește să scrie că închisoarea, unde el însuși a suferit atîta, e „un local unde aerul e curat” și aproape un paradis de omenie. Memoriile nu cuprind nimic din aceste triste episoade ale vieții lui: se termină prematur și nu povestesc anii rușinoși. El intră în întuneric, poate pentru a-și ascunde roșeața, și ne bucurăm aproape de asta, căci, doamne, cît de sfîșietoare este perioada viteazului luptător în dragoste și în jocurile de noroc, care a devenit azi o umbră de pomanagiu peticit care se tîrăște cu greu și cît de jalnic este acest cocoș jumulit, acest cîntăreț fără voce, față de veselul învingător pe care îl invidiasem atîta vreme.

Apoi, timp de cîtiva ani, lumea vede trecînd încet, în lungul căii *Merceria* un domn rotofei și cu obrajii rumeni, care nu-i prea bogat îmbrăcat și care ascultă atent ce spun venețienii, care se așează în cîrciumi ca să urmărească pe suspecti și care, seara, scrie nesfîrșite note informative pentru inchizitori. Aceste informări murdare sînt semnate *Angelo Pratolini*, nume sub care se ascunde un agent provocator grațiat și un mic spion care face pe importantul și care, pentru cîtiva galbeni, trimite niște străini în închisorile pe care le-a cunoscut în tinerete și a căror descriere l-a făcut celebru. Da, cavalerul de Seingalt, cel bine îmbrăcat, favoritul femeilor, da, Casanova, seducătorul strălucitor a devenit Pratolini, turnătorul, josnic și cinic, canalia fără un sfanț; mîinile lui, altădată pline de inele, se murdăresc în afaceri necurate și aruncă, la stînga și la dreapta, scrieri mînioase și otrăvite, pînă cînd chiar și Veneția, plictisită, îi dă cu piciorul acestui încurcă-lume.

Nu știm nimic despre anii care au urmat și nimeni nu știe pe ce cale nenorocită a mers această epavă, pe jumătate sfîrșită, înainte de a eșua definitiv în Boemia; se știe doar că bătrînul aventurier mai vagabondează odată prin Europa, face sluj în fața aristocraților, face curte bogaților și recurge la vechile lui expediente: trișări, intrigi și treburi de misit sau de codoș. Dar zeii

care i-au ocrotit tinerețea, nerușinarea și semeția l-au părăsit; femeile își bat joc de zbîrciturile lui; nu mai reușește nimic; își câștigă cu greu viața: este secretar (și, probabil, din nou spion) pe lângă ministrul plenipotențiar la Viena, scrie hîrtoage, e un oaspete bun de nimic, nedorit în toate orașele europene, de unde poliția îl gonește rapid și mereu. La Viena încearcă, în sfîrșit, să se însoare cu o femeie întreținută, pentru a scăpa de griji, datorită profesiei lucrative a acesteia, dar și aci întâlnește eșecul. În sfîrșit, la Paris, preabogatul conte Waldstein, un amator de științe oculte, adună de milă, de la un ospăț unde se strecurase spre a-și procura un chilipir, pe acest

... poet din țarm în țarm rătăcitor

Biet om purtat de valuri, de moarte fugitor.

Îl amuza acest palavragiu cinic, fără grație, dar totuși amuzant și, ca să-și facă pomană, îl ia la Dux ca bibliotecar, altfel zis ca bufon; cu o mie de florini pe an — care sînt întotdeauna întrebuițați pentru a plăti datorii — el cumpără, pe un preț moderat, această „ciudățenie“ și Casanova va trăi — sau mai degrabă se va stinge — la Dux, timp de treisprezece ani.

La Dux va reapărea deci, deodată, din umbra deasă a ultimilor ani, silueta lui Casanova, sau măcar ceva ce ni-l reamintește, o mumie uscată, descărnată, ascuțită, ținută în viață doar de propriul venin, stranie piesă de muzeu pe care, însă domnul conte îi place să o prezinte invitaților. E un vulcan stins, spun ei, un moșneag amuzant și inofensiv, pe care ieșirile sale meridionale îl fac grotesc și care, în această colivie din Boemia, piere încet de plictiseală. Dar încă odată bătrînul pezevenghi păcălește lumea căci, în timp ce toți îl cred un om sfîrșit și un simplu candidat la înmormîntare, el trezește din nou viața sa din amintiri și se lansează, ca aventurier viclean, către nemurire.

CASANOVA ÎN ANII BĂTRÎNETII

Altera nunc rerum facies, me
quaero, nec adisum. Non sum, qui
fueram, non putor esse: fui.

*(Observație scrisă sub portretul
lui, făcut la bătrînețe)*

1797, 1798: măturoiul sîngeros al Revoluției a curățat de pe fața lumii galanteria acestui secol; capetele regelui preacreștin și al reginei au căzut în coșul ghilotinei și peste o sută de prinți și prințesori laolaltă cu domnii inchizitori din Veneția au fost terminați de un mic general corsican.

Lumea nu mai citește Enciclopedia, sau pe Voltaire și Rousseau, ci buletinele sacadate despre cele petrecute pe cîmpul de luptă. Miercurea Păresimilor pune o pecete cenușie pe fruntea Europei, s-a terminat și cu carnavallurile, și cu rococo-ul; a trecut timpul rochiilor largi și a perucilor pudrate, a încălțăminteii cu cataramă de argint și a dantelei fine de Bruxelles. Nu se mai poartă costume de catifea, doar uniformă sau straie orășenești.

Dar, ciudat lucru, există cineva care a uitat de ziua de azi; e un bătrînel, undeva departe, într-un cotlon al Boemiei: amintindu-l pe cavalerul Gluck, din povestea lui Hoffmann, el înaintează cu pași măsurați, aidoma unui om-pasăre cu pene colorate. Poartă o vestă de catifea, nasturi auriți, un fular cu dantele îngălbenite și roase de vreme, ciorapi de mătase cu colț, jartiere cu motiv floral și o pălărie de gală cu pene albe; el coboară pe drumul pietruit care duce de la castelul Dux la orașul cu acest nume. Această ființă ciudată se mai coafează ca altădată, deși peruca e prost pudrată (nu mai avem servitori!) și mîna tremurîndă se sprijină pe un baston

cu măciulia de aur în stil vechi, așa cum se purta în 1740 la Palatul Regal din Paris. Chiar așa! e Casanova, sau mai degrabă munia lui; tot mai trăiește, în pofida sărăciei, dezamăgirii și sifilisului. Pielea îi este un pergament, nasul coroiat ca un cioc de pasăre se lungeste peste o gură tremurătoare și tușitoare; sprîncenele lui stufoase sînt albe și nearanjate; totul indică bătrînețea și prăbușirea, uscarea în nemulțumire și în praful cărților. Doar ochii negrii ca smoala mai au vioiciunea de altădată. Dar nu mai privește în stînga și în dreapta; se mulțumește să mîrîie și să bodogănească de unul singur, căci nu-i deloc bine dispus; Casanova nu mai e bine dispus de cînd soarta l-a aruncat pe această grămadă de bălegar din Boemia.

Ar fi prea mult să privească la acești prostănaci ai Boemiei germane, gură-cască, cu botul mare, care mănîncă cartofi și nu și-au scos niciodată nasul din satul lor sărăcăcios și care nici nu știu să-l salute cum se cuvine pe el, cavalerul de Seingalt, care altădată a tras un glonte în burta mareșalului curții poloneze și care a fost făcut cavaler de însăși mîna papei.

Și, lucru și mai supărător, nici femeile nu-l mai respectă; își pun mîna la gură pentru a nu izbucni într-un rîs gros de mahala și ele știu de ce rîd, căci servitoarele au povestit preotului că bătrînul ramolit îi place să le bage mîna pe sub fustă și să le șoptească la ureche tot felul de prostii. Dar tot mai buni acești țărănoi decît mitocanii de servitori de la castel care-i fac zile fripte, acești „măgari cărora trebuie să le suporte măgăriile“, mai ales cele ale lui Feltkirchner, intendentul, și Widerholt, valetul lui. Canaliile! Ieri iar au făcut înadins ca să-i pună prea multă sare în supă și să-i afume macaroanele; i-au luat tabloul cu *Isocaméronul* și l-au agățat la closet; au îndrăznit, nenorociții, s-o bată pe cățelușa cu pete negre, Melampiga, pe care i-o dăduse contesa Roggendorf, doar pentru că scumpa de ea și-a făcut nevoile în cameră. Oh! unde sînt vremurile bune cînd puteai duce la închisoare scursura asta de servitori și să-i ciomăgești pînă-i nenoroceai, dacă îndrăzneau să facă asemenea obrăznicii? Dar azi, din cauza lui Robespierre, plebea și-a luat nasul la purtare. Iacobinii au

stricat totul și el însuși e doar un biet dulău bătrîn, care nu poate să mai muște. Atunci, la ce bun să te mai plîngi, să mîrîi și să bodogăni ziua-ntreagă? Cel mai bine e să scuipi prostimea, să te urci în cameră și să-l citești pe Horatiu.

Astăzi însă, orice morocăneală a dispărut: ca o marionetă, mumia se învîrte din loc în loc. Și-a pus vechiul costum de curte și decorațiile, s-a periat bine, spre a scoate orice urmă de praf căci domnul conte și-a anunțat sosirea pentru astăzi; înălțimea sa vine de la Teplitz, aducîndu-i pe prințul de Ligne și alți cîțiva nobili; se va vorbi franceza la masă și această bandă de servitori invidioși va fi obligată să-l servească, scrișnind din dinți, să-i prezinte corect farfuriile plecîndu-și spinarea în loc să-i arunce, ca ieri, pe masă, o tocană grețoasă, așa cum arunci un os unui cîine. Da, la prînz el va lua loc la masa cea mare lîngă nobilii austrieci, care mai știu încă să prețuiască o conversație îngrijită și să asculte cu respect un filosof apreciat chiar de domnul de Voltaire și care altădată era stimat de împărați și regi.

Probabil, deîndată ce doamnele se vor fi retras, «d-l conte și d-l prinț» în persoană mă vor ruga să le citesc ceva dintr-un anume manuscris; da, mă vor ruga, domnule Feltkirchner, deschide-ți urechile, nenorocitul! Nobilul conte de Waldstein și prințul mareșal de Ligne mă vor ruga să le citesc un anumit mic capitol din Memoriile mele, care sînt nespuse de interesante, poate le voi face voia; poate! Căci eu nu sînt servitorul d-lui conte, și nu-s obligat să-l ascult, nu fac parte din servitorimea obraznică; sînt oaspete și bibliotecar și mă port cu ei pe picior de egalitate: voi nici măcar nu știți ce înseamnă asta, canalii de Jacobini ce sînteți! Dar am să le povestesc cîteva anecdote pe cînte! În genul fermecător al dascălului meu, D-l Crébillon, sau în genul deocheat care se poartă la Veneția: noi sîntem gentilomi, sîntem între noi și înțelegem nuanțele. Vom rîde, vom bea un vin roșu, aproape negru, ca la curtea majestății Sale Regelui Franței, se va vorbi despre război, despre alchimie și despre cărți și toți vor dori să-l asculte pe un bătrîn filosof vorbind despre lume și despre femei.

Se strecoară, emoționat la culme, prin saloanele deschise, această păsărică uscată și răutăcioasă, cu ochii strălucitori de bîrfă și de orgoliu. El curăță pietrele false (cele adevărate au fost de mult cumpărate de un evreu englez) care încadrează crucea decorației lui; își pudrează cu grijă părul și face exerciții (că uiți bunele maniere printre nespălații ăștia!) în fața oglinzii, reverențe, plecăciuni, ca altădată la curtea lui Ludovic al XV-lea. E adevărat că șalele îl dor în mod groaznic; nu degeaba și-a purtat trupul timp de o jumătate de secol prin toată Europa; prin toate diligențele și Dumnezeu știe cît de mult s-a strălucit să se dăruie femeilor. Dar măcar acolo sus, la cap, mintea-i tot vie; mai știm noi cum să-i înveselim pe acești domni și să ne punem în evidență. Cu un scris caligrafic, plin de ornamente, deși îi tremură puțin mîna, copiază un mic poem de bun sosît, în franceză, pe o hîrtie mătăsoasă, pentru prințesa de Recke; mai pictează o dedicație pompoasă pe noua sa comedie destinată teatrului de amatori: chiar aici, la Dux, nu s-au dat uitării bunele purtări și se știe cum trebuie să primești decent, nobil (precum sîntem), o societate care e interesată de literatură.

Și într-adevăr, în vreme ce sosesc trăsurile și cînd coboară greoi și adus din spate treptele de la intrare, domnul conte și oaspeții săi întind neglijent servitorilor pălăriile și blănurile, în timp ce pe el îl îmbrățișează ca pe un gentilom, îl prezintă invitaților ca fiind celebrul cavalier de Seingalt și doamnele se-nghesuie să-l aibe partener la masă. Nici nu s-au luat farfuriile și nici n-au început să se aprindă pipele și prințul îl și întreabă despre progresele autobiografiei lui atît de captivante și domnii și doamnele, la unison, îl roagă să citească un capitol din Memoriile sale, desigur destinate celebrității. Cum să nu răspunzi dorinței celui mai amabil dintre conți, grațiosul său binefăcător?

În grabă, domnul bibliotecar se urcă în camera sa și ia una din cele cincisprezece cărți în care a pus un semn unde trebuie: este un fragment de mîna-ntîi de excepție, unul din puținele care pot fi citite în fața doamnelor și anume evadarea din închisorile Veneției. De cîte ori n-a citit el această nemaipomenită aventură? Și electorului

Bavariei și celui din Colonia, și nobililor englezi și curții din Varșovia; dar trebuie să se vadă că un Casanova povestește întrutotul altfel decît acest prusac masiv, D-l. Trenck, care a făcut atîta vîlvă cu cartea lui «*În închisoare*». Căci, în final, el a mai intercalat cîteva peripeții, niște complicații mărețe și uimitoare, și a terminat citindu-l pe Dante, cel divin. O furtună de aplauze recompensează lectura, contele îl îmbrățișează și-i pune pe ascuns în buzunar un fișic de ducați, de care are mare nevoie (pe toți dracii!) căci creditorii îi iau urma chiar în acest colț pierdut al universului. Și, iată, lacrimile îi curg pe obraji cînd prințesa îl felicită cu amabilitate și cînd toți ridică paharul pentru apropiata terminare a ilustrei capodopere.

Dar vai! a doua zi caii se zbat în hamuri, caleștile așteaptă în fața ușii, căci nobilii seniori merg la Praga și, deși domnul bibliotecar a făcut de trei ori aluzii delicate despre tot felul de afaceri pe care trebuie să le rezolve în acel oraș, nimeni nu-l ia cu el. Este silit să rămîna în căsoiul ăsta rece de piatră, unde trage curentul, pradă obrăzniciei acestor servitori din Boemia care, cînd nici nu s-a așezat praful ridicat de trăsurile domnului conte, încep din plin să-și bată joc de el. În jurul lui doar barbari, nimeni nu-i în stare să vorbească franțuzește sau să-l comenteze pe Jean-Jacques Rousseau, și nu poți scrie tot timpul scrisori acestui pretențios șoarece de arhive, D-l. Opitz, din Czaslau, nici celor cîteva cucoane care îi mai fac încă onoarea să corespundeze cu el.

Ca un fum cenușiu, plictisul greu și adormitor domnește din nou prin camerele nelocuite și guta, de care uitase ieri, îi chinuie din nou picioarele, parcă și mai tare. Posomorît, el își scoate hainele de gală și-și învelește oasele în halatul lui turcesc căptușit cu lînă, bodegănind, se tîrăște la singurul adăpost al amintirilor sale, la masa lui de lucru; pene de gîscă ascuțite îl așteaptă lîngă foile mari de hîrtie albă așezată în top și hîrtia scîrție de nerăbdare. Atunci el se așează oftînd și continuă să scrie, cu o mîină tremurîndă, tot înainte (bine-avîntat pe plictisul care-l pune la treabă) povestea vieții lui.

Căci, în spatele acestei frunți care aduce a craniu de mort, în spatele acestui hoit uscat ca de mumie, trăiește, fragedă și bogată, precum pulpa albă a unei nuci, o memorie genială. În acest mic spațiu osos situat între frunte și occipital totul este încă intact și bine ordonat din ceea ce ochiul scripitor, nările largi și tremurătoare, mâinile puternice și lacome au prins în decursul a mii de aventuri și degetele sale îngreunate de gută care, timp de treisprezece ore din zi, fac să lunece pana pe hîrtie („treisprezece ore și pentru mine ele trec la fel de iute ca treisprezece minute“). Își mai amintesc încă trupurile tinere ale femeilor pe care altădată le-au mîngîiat. Pe masă se află, una peste alta, scrisorile îngălbenite ale fostelor lui metrese, note, bucle de păr, socoteli și suveniruri și, de asemenea, fumul argintiu al unui foc stins; aici plutește un nor invizibil cu un parfum delicat, deasupra acestor slabe vestigii ale trecutului. Fiecare îmbrățișare, fiecare sărut, fiecare dăruire învie în mijlocul acestei colorate fantasmagorii; nu, o asemenea evocare nu-i o muncă ci o plăcere „plăcerea de a-și reaminti plăcerile“.

Ochii bătrînului bolnav de gută se aprind, buzele îi freamătă de zel și de emoție; el pronunță cu voce înceată cuvinte pe jumătate uitate, pe jumătate reînviată; fără voia lui imită vocile de altădată și rîde singur de glumele lui.

Uită și de sete și de foame, uită și sărăcia, și mizeria și umilința și impotența, toate necazurile și ororile bătrîneții, întinerindu-se astfel în vis, în oglinda amintirilor; Henriette, Babette, Thérèse se apropie de el surîzînd, umbre evocate de el, și el se bucură de prezența lor, datorită necromanției sale, poate mai mult decît a făcut-o altădată în realitate. Și așa scrie, scrie mereu, se cufundă în aventură cu degetele și cu pana, așa cum o făcuse altădată cu toată flacăra trupului său; merge de colo-colo, recitînd și rîzînd și-și uită pe propria prezență.

În fața ușii, blestemații de servitori se întreabă batjocoritori: „cu cine rîde oare acolo, înăuntru, nebunul ăsta de italian bătrîn“. Pentru a-și bate joc de ciudățenia lui, ei își duc degetul la frunte rîzînd apoi coboară repede în pivnița cu vinuri și-l lasă pe bătrînul singur

în mansarda lui. Nimeni pe lume nu mai știe nimic de el, nici cei de aproape nici cei de departe. Bătrînul uliu mînios locuiește sus, în turnul de la Dux ca pe culmea unui iceberg, ignorat și necunoscut; și cînd, în sfîrșit, la finele lui iunie 1798, această bătrînă inimă uzată se oprește și e băgată în pămînt rămășița acestui corp, altădată îmbrățișat cu ardoare de mii de femei, registrul bisericii nici nu-i înregistrează adevăratul nume; se scrie „*Casaneus, Venețian*“ — nume care nu-i exact și „*în vîrstă de optzeci și patru de ani*“, ceea ce-i de asemenea fals; doar atît de puțin îl cunosc cei din jur. Nimeni nu-i îngrijește mormîntul, nimeni nu se ocupă de scrierile lui, scrisorile lui putrezesc uitate și, tot uitate, volumele operei lui se împrăstie cine știe unde între mîinile care le-au furat și care, totuși, n-au grijă de ele; între 1798 și 1822, timp de un sfert de secol, nimeni nu pare mai mort decît acest om, — cel mai viu dintre toți cei vii.

GENIUL DE A SE ZUGRĂVI PE SINE ÎNSUȘI

„e vorba doar de curaj“

(Prefață)

Ciudată i-a fost viața și ciudată reînvierea! La 13 decembrie 1820 (mai știe cineva de Casanova?) reputatul editor Brockhaus primește scrisoarea unui anume domn Gentzel, complet necunoscut, care-l întreabă dacă n-ar vrea să publice „*Povestea vieții mele pînă în 1897*“ a unui Signor Casanova, de asemenea necunoscut. Librarul cere manuscrisele și le dă la citit unor oameni de meserie: entuziasmul e de nedescris; atunci manuscrisul e cumpărat pe loc, tradus, probabil trunchiat într-un fel grosolan — punîndu-i-se foi de smochin și potrivindu-l după nevoi.

De la al patrulea volum, succesul provoacă deja un asemenea scandal încît un pirat parizian îndemînatîc traduce din nou în franceză lucrarea care fusese tradusă în germană, ceea ce implică o dublă deformare. Atunci Brockhaus, la rîndul lui, devine ambițios, el alătură traducerii nemțești o nouă traducere în franceză. Ce să mai vorbim, Giacomo cel reînviat trăiește din nou, mai puternic decît oricînd, în toate țările și în toate orașele prin care a trecut, dar manuscrisul lui rămîne solemn îngropat în casa de fier a d-lor Brockhaus; și Dumnezeu și domnii Brockhaus sînt, poate singurii care știu ce drumuri întortochiate și ocolite au parcurs aceste volume timp de douăzeci și trei de ani, ce s-a pierdut din ele, ce s-a mutilat, falsificat; ca o moștenire demnă de Casanova, toată afacerea e învăluită în taine, în aventuri, în

necînte și în escrocherii dar ce minunat este totuși cînd posezi o astfel de carte, cea mai savuroasă și mai veselă dintre romanele de aventuri din toate timpurile!

Casanova însuși n-a crezut niciodată serios în publicarea acestui monstru. „De șapte ori îmi tot scriu amintirile“ se spovedește sihastrul plin de reumatism „și pentru mine a devenit puțin cîte puțin o nevoie de a termina treaba, deși îmi pare foarte rău că am început-o. Dar scriu în speranța că povestea mea nu va vedea lumina tiparului căci, pe lîngă faptul că infama cenzură — acest stingător al spiritului — nu ar autoriza niciodată tipărirea ei, nădăjduiesc, după ultima mea boală, să fiu destul de înțelept pentru a da focului în fața ochilor mei, toate caietele mele“.

Din fericire, a rămas credincios sie însuși și niciodată nu a devenit înțelept; „roșeața secundară“ cum o numește el, vrînd să arate prin asta rușinea de a nu roși, nu l-a împiedicat să muncească viguros și să umple, zi după zi, timp de douăsprezece ore, alte și alte foi, cu frumoasa lui scriere rotundă. Amintirile lui erau, de fapt „singurul mijloc pentru a nu înnebuni sau a nu muri de supărare — de supărare din cauza neplăcerilor și plictiselilor cotidiene pe care mi le provoacă niște ticăloși invidioși care se găsesc cu mine la castelul contelui Waldstein“.

Pe Jupiter! ce motiv slăbuț pentru a compune memorii, putem obiecta supărați, decît să cauți acolo o armă contra plictiselii, un remediu contra osificării intelectuale! Am greși dacă am disprețui plictiseala ca impuls și stimulent al creației literare. Don Quijote este datorat triștilor ani de închisoare ai lui Cervantes, cele mai frumoase pagini ale lui Stendhal anilor de exil în mlaștinile din Civita-Vecchia și poate chiar Divina Comedie a lui Dante e datorată surghiunirii lui (la Florența ar fi scris cu sînge, cu spada și cu toporul, în loc să scrie în terțete); numai în camera întunecată, în spațiul întunecat artificial, nasc imaginile cele mai colorate. Dacă l-ar fi luat contele de Waldstein pe bunul Giacomo la Paris sau la Viena, dacă l-ar fi hrănit bine și i-ar fi dat să miroase carnea de femeie, dacă i s-ar fi făcut onoruri în saloane, din cauza spiritului său, aceste delicioase povești s-ar fi pierdut în focul conversației, lîngă o ceașcă

de ciocolată și un șerbet, fără să fi fost vreodată scrise. Dar vulpoiul bătrîn este așezat solitar și înghețat în acel fund de Boemie și povestește lucrurile ca și cum ar fi în pragul morții. Prietenii lui au pierit, aventurile lui au fost date uitării, simțurile i s-au potolit și el însuși parcă e o fantomă uitată rătăcind prin sălile străine și glaciale ale acestui castel din Boemia; nici o femeie nu-i mai face vreo vizită, nimeni nu-i mai arată stimă și nici nu-i face onoruri, nimeni nu-l ascultă; iată de ce bătrînul magician, numai pentru a-și dovedi că trăiește, mai practică odată arta cabalistică de a evoca figurile trecute și povestește doar sie însuși — pentru plăcerea sa — plăcerile de altădată.

Înfometatii se hrănesc din fumul fripturii și invalizii războiului și dragostei din povestirea propriilor lor aventuri. „Îmi re trăiesc plăcerea amintindu-mi. Și rîd de durerile mele de altădată căci nu le mai simt“. Casanova aprinde lanterna magică a trecutului, această jucărie puerilă de bătrîn, doar pentru sine; el vrea să uite un prezent nenorocit, cu ajutorul imaginilor colorate ale trecutului. El nu caută mai departe, nu se gîndește decît la asta și tocmai această indiferență perfectă, acest element de obicei negativ și anume nepăsarea față de tot și de toți dă lucrării lui — ca autobiografie — o valoare psihologică fără egal. Căci, de obicei, cel care își povestește viața o face aproape întotdeauna cu un scop și, ca să spunem așa, ca și cum ar fi într-un amfiteatru; se înfige pe o scenă, în fața spectatorilor, își supraveghează chiar fără voia lui ținuta spre a se face interesant, își calculează efectele și chiar adeseori are un scop anume. Benjamin Franklin face din viața lui o învățătură. Bismarck un document, Jean Jacques Rousseau o operă senzațională, Goethe o capodoperă și un poem romantic; Napoleon, la Sfînta Elena, caută o justificare turnată în bronz un fel de statuie, de monument.

Toți așteaptă dinainte, cu sentimentul sigur pe care îl dă istorica lor existență, un anume efect, datorită portretului pe care și-l zugrăvesc, acest efect, manifestîndu-se fie pe terenul moralei, fie pe cel al istoriei sau al literaturii și, în consecință, sentimentul responsabilității apasă asupra lor și îi ține înfrînați. Oamenii celebrii

nu sînt niciodată liberi cînd îşi scriu autobiografia, căci imaginea vieţii lor este deja confruntată cu o imagine prefigurată în mintea lor sau cu amintirea unor oameni unicat; astfel, ei sînt siliţi în pofida voinţei lor, să-şi stilizeze propriul portret în sensul legendei deja formate. Oamenii celebri sînt obligaţi, din cauza însăşi a gloriei lor să ţină seama de ţara lor, de copiii lor, de morală, de respect şi de onoare; în mod inconştient ei se uită în oglinda unde se reflectă, înfrumuseţată, pămînteasca lor personalitate; iată de ce în mod regulat cel care are legături cu multe lucruri este ţinut de multe ori în loc.

Dar Casanova îşi poate oferi luxul libertăţii celei mai desăvîrşite şi cel al lipsei de jenă a anonimului, deoarece nu mai are obligaţii faţă de nimeni, nu mai e legat nici de trecut, pe care l-a uitat, nici de viitor, în care nu crede; nu-l tulbură scrupule de familie de ordin moral sau obiectiv. Şi-a depus copiii, ca pe ouăle de cuc, în cuiburi străine, femeile cu care s-a culcat putrezesc de multă vreme în pămînt italian, spaniol, englez sau german, nu-i legat de nici o ţară, de nici o patrie, de nici o religie. Pe cine naiba ar trebui el să menajeze? Pe el însuşi mai puţin decît pe oricine! Ceea ce povesteşte nu poate să-i aducă nici profit, nici pagubă; el, care deja e aproape mort, se situează deasupra binelui şi răului, deasupra stimei şi indignării, aplauzelor şi nemulţumirilor; el nu mai există în memoria oamenilor, stea căzută care pîlpîie doar în taină şi nevăzut sub învelişul cel mai intim. „De ce, se întreabă el atunci, nu aş spune adevărul? Nu te înşeli niciodată pe tine însuşi, iar eu nu scriu decît pentru mine“.

A fi veridic înseamnă pentru Casanova nu a se pierde în adîncuri şi în meditaţie, nu a deschide galerii psihologice ci doar a se arăta fără oprelişti, fără frîu, fără pudoare. Îşi scoate hainele, se lasă în largul lui, îşi mai cufundă odată trupul uscat în valul aprins al senzualităţii, se bălăceşte voios în amintirile sale, total indiferent faţă de spectatorii prezenţi sau imaginari. Nu-şi povesteşte aventurile în postură de căpitan, de scriitor sau de poet, spre a cîştiga glorii şi onoruri, ci ca o haimana care-şi povesteşte încăierările, ca o cocotă îmbătrînită care-şi evocă melancolic ceasurile de dragoste, deci nu are

nici o piedică din cauza rușinii sau a scrupulelor; „*Non erubesco evangelium*“ nu roșesc de cele ce mărturisesc, acesta este epigraful plasat sub povestea vieții lui; nu se umflă în pene și nici nu privește spășit spre viitor; el povestește lucrurile de-a dreptul, fărăocolișuri, așa cum îi vin în minte. Nu e deci de mirare că opera lui e una din cele mai nude și mai naturale din istoria universală, cu o obiectivitate în erotică asemănătoare unui document statistic, de o sinceritate în amoralitate de tip antic și așa cum nu o mai găsești aiurea decât în autobiografia (prea puțin cunoscută) a turbulentului spaniol Contreras. Dar degeaba pare grosolan de senzual, obraznic ca un Lucian și, pentru gustul celor prea fini, își pune prea des în joc mușchii părților falice, cu vanitatea unui atlet mulțumit de sine însuși; e mai bine să te fălești fără rușine decât să escamotezi cu lașitate punctele scabroase sau să arăți o galanterie de eunuc în dragoste.

Să se compare opera lui cu celelalte tratate erotice ale vremii, cu frivolitățile trandafirii și cu gust de tămâioasă ale unui Grécourt, a unui Crébillon sau cu a acelui Faublas față de care Eros poartă o biată haină de ciobănaș și unde dragostea e un dans lasciv, un mic joc galant din care nu ies copii și nici nu ieși un sifilis; și se vor aprecia atunci aceste descrieri ale unui om senzual, de o sinceritate absolută, și se va putea vedea omenescul din ele și naturalețea lor elementară. La Casanova, amorul masculin nu e o biată undă mitologică de un albastru deschis, în care Nimfele își răcoresc picioarele jucându-se, ci un fluviu fără margini, născut în sînul naturii, reflectînd universul la suprafață și ducînd totodată cu el, la fund, tot noroiul și toată murdăria lumii; ca nimeni din cei care au scris propria lor biografie el descrie deslănțuirea sălbatică, asemănătoare patimii lui Pan, a instinctului sexual masculin. Iată, în sfîrșit, pe unul care a avut curajul să arate în amorul masculin acel amestec desăvîrșit de carnal și de spiritual, să povestească nu numai probleme sentimentale, pasiuni care pot fi decent mărturisite, dar și aventuri la colț de drum, unde domnește prostituția, sexualitatea nudă, care nu depășește apropierea trupească, tot labirintul sexual prin care trece un om adevărat.

Nu înseamnă că ceilalți mari autobiografi, precum Goethe sau Rousseau au fost conștient lipsiți de sinceritate în reprezentarea pe care ne-au dat-o despre ei înșiși; dar există o lipsă de sinceritate care constă în a nu povesti lucrurile decât pe jumătate sau în a le trece sub tăcere și amîndoi (ca și toți cei care au lăsat confesiuni, exceptînd, poate, pe îndrăznețul Hans Jeager) nu povestesc, tăcînd cu grijă sau uitîndu-le conștient, sau trecînd prea repede peste ele, episoadele mai puțin apetisante, pur sexuale, ale vieții lor amoroase, întinzîndu-se în schimb asupra unor mici iubiri idealizate, sentimentale sau pasionate, cu vreo Clara sau Margareta. Ei nu prezintă în biografiile lor decât femei destul de curate din punct de vedere moral pentru a nu le fi rușine să le dea brațul la promenadă; pe celelalte le lasă în mod laș și prudent în umbra străduțelor și scărilor de serviciu. Dar astfel, ei falsifică și sublimizează inconștient imaginea autentică a erotismului masculin: Goethe, Tolstoi și chiar Stendhal care, totuși, e un om destul de liber la gură — trec repede, ca și cînd le-ar fi rușine, peste nenumerate aventuri de ordin exclusiv sexual, și peste întîlnirile lor cu *Venus vulgivaga*, cu amorul pămîntean, prea pămîntean, și de n-ar fi păcătosul ăsta de Casanova care dă la o parte tot felul de perdele cu sinceritatea sa îndrăzneată și magnifică ei impudoare, ar lipsi literaturii universale un tablou perfect, sincer și absolut complet al sexualității masculine. Vedem, în sfîrșit, la el întreg mecanismul sexual al senzualității în stare de funcțiune, vedem lumea trupurilor, chiar acolo unde el devine scabros, plin de noroi și de bălăcării; avem o deschidere spre pleava societății și spre prăpastie: acest pierde-vară, acest aventurier, acest trișor, acest om fără caracter dă dovadă de o sinceritate mai curajoasă decât au făcut-o toți poeții, căci el arată universul ca un conglomerat de frumusețe și de urîciune, de spirit și de sexualitate grosolană și nu așa cum o fac ceilalți, o realitate idealizată, purificată chimic. Casanova spune, *in sexualibus*, nu numai adevărul ci și (diferență imensă!) tot adevărul; doar tabloul pe care ni-l dă despre dragoste este adevărat ca realitatea înconjurătoare.

Casanova ar spune adevărul! Îi și aud pe filologi ridicându-se indignați de pe scaunele lor, ei care, în timpul ultimilor cincizeci de ani au mitraliat erorile lui istorice și i-au găsit puzderie de minciuni. Dar ușurel, ușurel! Desigur, acest trișor îndemânic, acest mincinos și lăudăros de profesie a măsluit cărțile și în Memorii, făcând un pic de artificiu; aducând corecții norocului, acest incorijibil pungaș rectifică soarta și dă picioare în fund hazardului care, adesea, se mișcă prea greoi. El împodobește, garnisește, pune piper și apoi miroase, dând un gust afrodisiac, cu toate ingredientele, unei imaginații ascuțite de privațiune și asta poate chiar face să fie întotdeauna conștient de așa ceva. Într-adevăr, înfrumusețările și minciunile pe care le povestește adesea devin puțin câte puțin legitime și un adevărat povestitor nu mai știe, la sfârșit, ce e inventat sau nu. Să nu uităm, Casanova a fost la drept vorbind, în decursul vieții un fel de rapsod; el și-a câștigat favoarea unor înalte personaje prin arta lui de a conversa, prin îndemânarea vorbei lui, prin povestirea unor aventuri extraordinare și, așa cum altădată cîntăreții mergînd din castel în castel adăugau mereu, spre a le face tot mai interesante, episoade tot mai noi, și el e obligat să-și împodobească aventurile cu elemente românești.

Cînd, de exemplu, povestește evadarea lui din închisoare, el e obligat, spre a o face mai interesantă, să inventeze o nouă peripeție periculoasă, și astfel, din aproape în aproape, se înfundă tot mai mult în exagerări. Nu putea să ghicească bunul Casanova că, o sută cincizeci de ani după moarte, o poliție în mod special atașată de problemele istoriei casanoviene tot ar mai răscoli documente, scrisori sau ar lua pentru a verifica fiecare dată, pentru a controla fiecare întîlnire și de îndată ce găsesc o greșeală, să-i dea cu putere peste mîna cu nuiua științei. Bineînțeles, datele lui sînt cam nesigure și dacă umbli mai solid, cele mai amuzante construcții cad o dată cu ele ca un castel de cărți peste care se suflă. Astfel s-a și dovedit că toată aventura de la Constantinopol nu a fost decît un vis voluptuos al bătrînului locuitor din Dux și că a implicat greșit pe bietul cardinal de Bernis, ca tovarăș de dragoste și ca ghicitor în timpul aven-

turii lui cu frumoasa călugăriță M.M. Pretinde că a întâlnit diverse personalități la Paris și la Londra la o dată când se poate dovedi că erau aiurea; o omoară pe marchiza d'Urfé cu zece ani mai devreme, pentru că îl stînjenea sau, cufundat în gînduri, parcurge într-o oră plimbîndu-se, cei treizeci și unu de kilometri care sînt de la Zürich la mănăstirea Einsiedeln, adică cu viteza unui automobil care, în acea vreme, nu fusese încă inventat. Nu, nu trebuie să cauți în el un fanatic al adevărului minuțios, un istoric cu acoperire și cu cît se înversunează specialiștii asupra lui Casanova, cu atît el e mai des lovit de critici. Dar toate aceste mici păcăleli, erori cronologice, mistificări și fanfaronade, aceste uitări voluntare și deseori foarte de înțeles nu reprezintă nimic față de veridicitatea extraordinară, aș zice unică, pe care o vădește viața lui povestită în Memorii. Desigur, Casanova a uzat din plin, în detalii, de dreptul incontestabil al artistului de a concentra lucrurile în timp și spațiu și de a face faptele mai expresive, dar ce contează asta față de sinceritatea, franchețea cu care el privește, în ansamblu, și viața lui și timpul său? Nu numai el ci și un secol întreg apare deodată plin de viață pe scenă, făcînd să defileze în fața noastră, amestecat, în episoade dramatice, pline de contrast și încărcate de electricitate, toate clasele și toate stările societății și națiunilor, toate peisajele și toate sferele — tablou de moravuri, mai ales din cele rele, cum nu există altele.

Într-adevăr, defectul aparent care ar consta în faptul că nu sapă prea adînc și în acela că, lipsit de un anume punct de vedere înalt, el nu rezumă ca Stendhal sau Goethe particularitățile numeroase ale diferitelor grupe sociale, sub formă de considerații intelectuale, dar tocmai acest caracter superficial al observației sale — care în miezul evenimentelor se limitează să privească avid lucrurile cele mai ciudate din stînga și din dreapta — dă viziunii sale atîta valoare documentară pentru istoria civilizației. Casanova nu încearcă niciodată să explice de ce și cum sînt lucrurile și, ca atare, el nu ridică deloc caracterul viu ansamblului fenomenelor: nu, el lasă totul în dezordine, în stare de libertate, în coexistența autentică a hazardului, fără a tria și nici a cristaliza. Totul,

la el, se așează pe aceeași linie ca importanță: numai să-l distreze (ăsta-i singurul etalon al valorilor din universul lui). Nu știe ce e important și ce nu, nici în morală nici în realitate; el nu cunoaște nici binele, nici răul. Iată de ce convorbirea lui cu Marele Frédéric nu va fi descrisă cu mai multe detalii sau cu mai multă emoție decât când, cu zece pagini mai târziu, va relata o conversație cu o mică prostituată; el va descrie cu aceeași obiectivitate un bordel din Paris și Palatul de Iarnă al împărătesei Ecaterina cea Mare.

Pentru el, e tot atât de important să arate câte sute de ducați a câștigat la joc sau de câte ori a făcut, într-o noapte, dragoste cu Elena lui, ca de a lăsa istoriei literare conversația sa cu Voltaire; el nu atribuie niciunui lucru de pe lume vreo încărcătură morală sau estetică și, de aici, rezultă echilibrul atât de natural al universului său. Tocmai pentru că Memoriile lui Casanova nu sînt, intelectualicește vorbind, altceva decât însemnările unui călător ager, obișnuit, care traversează peisajele cele mai interesante ale vieții; de aceea ele nu au un caracter filosofic ci rolul unui Baedeker istoric, a unui *Cortigiano* al secolului al XVIII-lea și a unei amuzante cronici scandaloase, a unui fel de secțiune integrală prin viața cotidiană a unei vîrste a lumii. Nimeni nu reușește mai bine decât Casanova să ne zugrăvească viața de zi cu zi și, astfel, cultura secolului al XVIII-lea: baluri, teatre, cafenele, hanuri, bordele, vînători, mănăstiri și fortărețe. Grație lui știm cum călătoreau oamenii pe vremea aceea, cum mînceau, jucau cărți, dansau, locuiau, iubeau și se distrau, le aflăm moravurile, comportamentul, felul de a vorbi și de a trăi. Și se mai adaugă acestei mulțimi nemaipomenite de fapte, de realități practice și obiective, clocotul de fețe omenești care ar ajunge să umple douăzeci de romane și să dea de lucru la o generație, ba chiar la zece generații de povestitori.

Ce supraabundență! Soldați și principii, papi și regi, pezevenghi și trișori, negustori și notari, castrați, codoși, cîntăreți, fecioare și curtezane, scriitori și filosofi, înțelepți și nebuni, constituie cea mai captivantă și bogată menajerie pe care vreun autor a adunat-o vreodată într-o carte. Și, în același timp, există o marjă în repre-

zentarea interioară a fiecărui personaj, niciunuia nu i se zugrăvește psihologia completă și nici nu i se epuizează posibilitățile. Casanova scrie odată lui Opitz că-i lipsește talentul de a pătrunde psihologiile personajelor, el nu poate „recunoaște fiziognomiile interioare”; și astfel nu-i de mirare că, de atunci, nenumărați autori și-au luat subiectele din acest fertil teren meridional. Sute de romane și de drame și-au luat din Memorii cele mai reușite situații și personaje și încă mai e loc pentru altele; așa cum zece generații au luat din vechile construcții pietre pentru noi construcții, tot așa cîteva generații literare vor continua să ia de la această minune a minunilor socluri și personaje.

Dar figura principală, personajul de neuitat, care a devenit deja proverbial și popular și care domină Memoriile este tot Casanova, acest amalgam îndrăzneț de om renascentist și de vîntură-lume modern, acest bastard al escrocului și al geniului, al poetului și al aventurierului.

Așezat cu insolență, precum compatriotul său de bronz Coleoni în scările calului, el stă bine înfipt în mijlocul vieții și privește cu un aer provocator peste secole, nepăsător față de blam sau batjocură. Casanova nu se teme nicicum să fie privit în față, blamat, criticat, batjocorit sau disprețuit; nu face nimic pe ascuns și, în realitate, îl cunoaștem mai bine decît au făcut-o propriii lui frați și veri pe acest vlăjgan de fier, pe acest exemplar gigantesc și nesleit de virilitate pînă în străfundul inimii și chiar a testiculelor lui. Este cu totul inutil să-i facem un studiu psihologic minuțios, să-i căutăm rațiuni și taine, Casanova nu le are, el vorbește mereu fără fard și este gol în fața noastră, fără ocolișuri, fără rușine și direct, el ia pe cititor de braț, îi povestește candid isprăvi din cele mai deocheate, îl duce în camera lui, la patul lui răvășit, în bîrlogul lui de șarlatan și în laboratorul lui de escroc și prezintă necunoscuților și metresa și propria-i potență; rîzînd, se lasă văzut cînd excamotează cărțile de joc și se arată în situațiile cele mai necurate, dar nu dintr-o perversitate rafinată, dintr-un exhibiționism lăudăros, ci cu o naivitate perfect reală, cu deschiderea înnăscută a unui copil al naturii care nu știe de

opreliști, care a văzut-o în rai pe Eva goală, fără să fi mâncat din temutul măr grație căruia faci distincție între bine și rău, între moral și imoral. Și aici, ca și aiurea, natura lea este cea care creează povestitorul perfect. Cel mai bun psiholog și noi toți care ne străduim să-i trasăm portretul sîntem incapabili să-l prezentăm pe Casanova mai plastic decît o face el însuși, grație nonșalanței sale absolute și inconștiente: cît de bine cunoaștem aici un om pînă în străfundurile lui, tocmai grație acestei nemaipomenite franchise! Îl vedem în fiecare circumstanță a vieții ca printr-un microscop perfect cînd, de pildă, se înfurie, și i se văd venele capului învinețindu-i fruntea, cînd dinții lui albi de lup scrișnesc pentru a opri saliva otrăvită care i se scurge spre gîtlej; și tot așa, cînd înfruntă primejdia, cu capul sus, cu o prezență de spirit remarcabilă, punîndu-și repede o mască, cu surîsul rece pe buza ușor disprețuitoare și cu mîna sigură pe sabie. Îl vedem în societate și în marile saloane: vanitos, lăudăros, mîndru, cu pieptul țănoș și cu privirea strălucind de mîndrie și de îndrăzneală, vorbind tihnit și totodată trecînd în revistă femeile cu o voluptate nemărginită.

Fie că e tînăr sau că a ajuns o ruină fără dinți, îl simțim tot aproape de noi, în carne și oase, și cititorul Memoriilor are impresia perfectă că dacă l-am vedea azi în colțul străzii, deși a murit de atîta vreme, l-am recunoaște între o mie, atît de mult a reușit el, care nu-i nici poet și nici psiholog, să dea viață propriului său portret. Nici Goethe, prin Werther-ul lui, nici Kleist, prin Kohlhaas, nici Rousseau prin Saint-Preux și prin Eloiza, nici vreun alt contemporan al lui Casanova, nici un poet n-a dat vreodată atîta relief vreunui personaj cum a reușit să o facă pramatia asta cu el însuși. În toată literatura universală, noi avem foarte puține portrete la fel de desăvîrșite ca cel pe care l-a făcut el pentru el însuși, deși e un om care nu-i un artist ci, mai degrabă, nu este decît un fel de artist în modul de a trăi.

Iată de ce nu servește la nimic să privim în lumină talentul lui echivoc, să-i condamnăm în numele moralei purtarea pămînteană care calcă legta, și nici să-i criticăm răutăcios filosofia sa mărunță. Nu, asta nu duce la

nimic, căci acest Giacomo Casanova rămîne totuși în literatura universală ca acel candidat la spînzurătoare care a fost Villon, ca alții cu existențe tulburi, și el va supraviețui unor neasemuiți poeți și unor judecători recunoscuți prin moralitatea lor. Ca în viață, el a redus la absurd, *post festum*, toate legile esteticului, a aruncat la coș, cu insolență, întreg catehismul moralei și durata acțiunii lui dovedește că nu-i necesar să fii deosebit de dotat, studios, decent, nobil și distins pentru a pătrunde la treptele sacre ale nemuririi literare. Casanova a arătat că se poate scrie romanul cel mai amuzant din lume fără a fi literat și zugrăvi imaginea cea mai perfectă a unei epoci fără a fi istoric căci, în ultimă instanță, ceea ce contează nu-i felul de a proceda, ci efectul produs, nu-i morala ci forța de a penetra. Orice pornire intensă poate fi productivă, nerușinarea la fel ca rușinea, absența de caracter ca și caracterul, bunătatea tot atît de bine ca și răutatea, moralitatea ca și imoralitatea. Ceea ce asigură nemurirea nu-i forma sufletească, ci plenitudinea omnescului. Numai intensitatea duce la nemurire și cu cît viața unui om e plină de putere, de vitalitate, de unitate și de perseverență, cu atît el reușește să se realizeze complet. Căci nemuririi nu-i pasă de moral și de imoral, de bine și de rău. Ea se limitează să măsoare opere și puteri. Ea cere omului unitate și nu puritate. Ea îi cere să fie un exemplu și o figură originală. Pentru nemurire nu morala contează, ci intensitatea.

Format: 16/54×84.

Nr. de coli: 6.

Apărut: 1992.

Tiparul executat sub comanda nr. 77/1992,
la Imprimeria de Vest, Oradea,
str. Mareșal Ion Antonescu nr. 105.

România

ISBN 973-95390-2-5

EDITURA „VARLAAM” - CRAIOVA